

Joonatan Malinen

ASEVELVOLLISUUS JA PERUSOIKEUDET

ASEVELVOLLISUUS JA PERUSOIKEUDET

Joonatan Malinen
Opinnäytetyö
Kevät 2019
Liiketalous
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalous, Oikeus ja hallinto

Tekijä: Joonatan Malinen

Opinnäytetyön nimi: Asevelvollisuus ja perusoikeudet

Työn ohjaaja: Jaana Rissanen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2019

Sivumäärä: 40 + 0

Kaikki Suomen kansalaiset ovat maanpuolustusvelvollisia, mutta asevelvollisia ovat vain lähtökohdaisesti miehet. Ahvenanmaalaiset ovat naisten ohella vapautettuja asepalveluksen suorittamisesta. Myös Jehovan todistajat olivat vielä äskettäin vapautettuja rauhan ajan palveluksesta, mutta asiaan on tullut muutos.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää nykymuotoisen asevelvollisuusjärjestelmän ja perusoikeuksien suhdetta. Tavoitteena on selvittää, onko järjestelmä perusoikeuksien mukainen ja toteutvatko asepalvelusta suorittavan perusoikeudet.

Teoriapohjassa käsitellään ensiksi keskeisimmät käsitteet, kuten asevelvollisuus, asepalvelus ja asevelvollisuudesta vapautuminen eri perustein. Näitä käsitellään lainsäädännön valossa, jonka jälkeen esitellään aiheen kannalta olennaisemmat perusoikeudet lainsäädännön ja oikeuskirjallisuuden valossa.

Tutkimusmenetelmänä käytetään lainopillista tutkimusta ja itse tutkimus tapahtuu vetoketjumallina. Aiheesta on tehty paljon aikaisempia tutkimuksia, joita hyödynnetään tutkimuksessa viittaamalla niihin ja punnitsemalla niitä nykyaikaisen lainsäädännön valossa. Tutkimus pohjautuu myös oikeuskäytäntöön ja etenkin Helsingin hovioikeuden antamaan historialliseen päätökseen, joka käynnisti lainsäädännön muutosprosessin Jehovan todistajien asevelvollisuuden suorittamisesta vapauttamisen purkamiseksi.

Johtopäätöksistä ilmenee, että asevelvollisuusjärjestelmä rajoittaa kansalaisten perusoikeuksia, ja myös asepalvelusta suorittavan perusoikeuksia rajoitetaan. Rajoittaminen on kuitenkin sallittua välttämättömiltä osin maanpuolustuksen turvaamiseksi. Tutkimus tuo esille erilaisia jatkotutkimusideoita, kuten esimerkiksi erilaisten asevelvollisuusjärjestelmien vertailun keskenään perusoikeuksien näkökulmasta.

Asiasanat: asevelvollisuus, asepalvelus, perusoikeudet

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Bachelor of Business and administration, Law and administration

---

Author: Joonatan Malinen

Title of thesis: Compulsory military service and basic rights

Supervisor: Jaana Rissanen

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2019 Number of pages: 40 + 0

The purpose of this thesis is to discover the relation between Finnish conscription system and basic individual rights. The goal is to find out if the current system is justifiable according to fundamental rights and how basic individual rights are implemented in the terms of servicemen and service-women.

The theoretical background handles first the most important concepts such as conscription, military service and how to excuse conscripts from performing military service. These are written in the viewpoint of national legislation. Then the most significant basic individual rights about this subject are performed. The human rights are presented in the view of national laws, conventions and justice literature.

The research method used in this thesis is juridical research. A lot of research has dealt with this subject earlier and they are relevant and reliable resource material in this thesis. These researches are approached from the view of current legislation. There is also a preliminary ruling from the court of appeal in Helsinki and this is used in the present.

The conclusions show which aspects the Finnish conscription system is in accordance with the basic individual rights and, which are not. The study brings forward a few ideas for further research such as relation between basic individual rights and some new possible operation models.

Keywords: conscription, basic individual rights, military service

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	ASEVELVOLLISUUS.....	9
	2.1 Rauhan aika	9
	2.2 Liikekannallepanon aika	10
3	VAPAUTUMINEN ASEVELVOLLISUUDEN SUORITTAMISESTA	12
	3.1 Siviilipalveluksesta kieltäytyminen	13
	3.2 Ahvenanmaan kotiseutuoikeus.....	14
4	ASEPALVELUS.....	16
	4.1 Asepalvelus rajavartiolaitoksella.....	16
	4.2 Naisten vapaaehtoinen asepalvelus.....	17
	4.3 Aseeton palvelus.....	17
5	RAUHAN AJAN PALVELUKSESTA VAPAUTUMINEN.....	19
	5.1 Terveydelliset syyt.....	19
	5.2 Jehovan todistajat	19
	5.3 Ennakkopäätökset.....	21
6	PERUSOIKEUDET	24
	6.1 Henkilökohtaiset vapausoikeudet	25
	6.2 Liikkumisvapaus.....	27
	6.3 Yhdenvertaisuusoikeudet	28
	6.3.1 Uskonnon vapaus	28
	6.3.2 Sukupuolten välinen tasa-arvo.....	28
	6.4 Taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet	30
7	ASEPALVELUSTA SUORITAVAN PERUSOIKEUDET.....	31
	7.1 Henkilökohtaiset vapausoikeudet ja liikkumisvapaus	31
	7.2 Yhdenvertaisuusoikeudet	32
	7.3 Taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet	33
8	SOTILASRIKOKSET	35
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	37
10	POHDINTA.....	39
	LÄHTEET.....	41

LYHENTEET

EU	Euroopan unioni
HO	Hovioikeus
KO	Käräjäoikeus
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleis-sopimus
PassiL	Passilaki
PeVL	Perustuslakivaliokunnan lausunto
PeVM	Perustuslakivaliokunnan mietintö
PL	Suomen perustuslaki
PuVM	Puolustusvaliokunnan mietintö
RL	Rikoslaki
SopS	Sopimussarja
Tasa-arvolaki	Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta
Vapautuslaki	Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa
YK	Yhdistyneet kansakunnat
YLPALVO	Puolustusvoimien yleinen palvelusohjesääntö

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia asevelvollisuuden ja perusoikeuksien suhdetta. Lisäksi on tarkoitus sivuta itse asepalveluksen suhdetta perusoikeuksiin. Tutkimuskysymykset ovat:

- Onko nykymuotoinen asevelvollisuusjärjestelmä perusoikeuksien mukainen?
- Onko perusoikeuksienmukaista, että asevelvollisuus koskee vain miehiä?
- Onko perusoikeuksien mukaista, että Jehovan todistajat ovat vapautettuja asepalveluksen suorittamisesta?
- Toteutuvatko asepalvelusta suorittavan perusoikeudet?

Tarkoituksena on tehdä lainopillista tutkimusta vertaillen asevelvollisuutta koskevia säännöksiä lainsäädäntöön ja kansainvälisten sopimusten määräyksiin. Lisäksi on tarkoitus punnita näitä oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden valossa. Tarkoituksena on myös esitellä aikaisempia tutkimuksia aiheesta ja peilata niitä nykypäivän lainsäädäntöön.

Oikeuskäytännössä on tarkoitus tutkia etenkin tuomioistuinratkaisuihin olevia perusteluita. Keskeiseksi päätöksi nousee Helsingin hovioikeuden päätös, jolla jätettiin pasifistisen vakaumuksen omaavan henkilön tuomitsematta rangaistukseen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. Kyseinen henkilö oli vedonnut syrjivään kohteluun verrattuna Jehovan todistajiin. Tämän takia etenkin Jehovan todistajien vapauttamista erityislaille on tarkoitus tutkia muun muassa tuomioistuinratkaisujen pohjalta.

Aiheesta löytyy paljon tutkimuksia, nämä ovat lähes kaikki vähintäänkin pro gradu -tutkielman tasoisia sekä suhteellisen vanhoja. Muun muassa sotilaan perusoikeuksia ja totaalikieltäytyjän perusoikeuksia on tutkittu. Yksi suhteellisen uusi 2000-luvulla tehty tutkimus koskee siviilipalveluslainsäädännön kehitystä perusoikeuksien näkökulmasta. Tämä tutkimus on tehty oikeustieteiden tiedekunnan pro gradu -tutkielmana. Myös naisten asemaa puolustusvoimissa on tutkittu, jota käsitellään tämän opinnäytetyön luvussa 7.2. Kahdeksannessa luvussa käsiteltäviä sotilasrikoksia on tutkittu ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä vuonna 2016, mutta aihetta on käsitelty eri näkökulmasta.

Tässä opinnäytetyössä ei oteta kantaa asepalveluksen ja siviilipalveluksen mahdollisesti eriäviin pituuksiin. Kyseinen asia koskee enemmän siviilipalvelusjärjestelmää, joten se ei kuulu aihealajauksen sisäpuolelle.

Opinnäytetyön aihe on tärkeä ja ajankohtainen, koska Helsingin hovioikeuden viime vuonna antama päätös on hyvin poikkeuksellinen Suomen oikeushistoriassa ja se on myös muuttanut yleistä alioikeuskäytäntöä. Lisäksi vain vain miehiä koskeva asevelvollisuus on puhuttanut pitkään mediassa. Myös hallituksen esitys Jehovan todistajien aiemman vapauttamisen lakkauttamiseksi oli puolustusvaliokunnan käsittelyssä tämän opinnäytetyöprosessin alkaessa, mutta nyt asiasta on kuitenkin saatu päätös, ja Jehovan todistajien vapautuslain kumoamista koskeva laki on astunut voimaan. Aiheeseen liittyy osittain myös Ahvenanmaan itsehallintolain uudistushanke, joka on tällä hetkellä käynnissä.

2 ASEVELVOLLISUUS

Jokainen Suomen kansalainen on maanpuolustusvelvollinen. Velvollisuus käsittää maanpuolustukseen osallistumisen tai siinä avustamisen. (Suomen perustuslaki, PL 731/1999, 127.1 §.) Vaikka laissa ei ole tarkemmin määritelty velvollisuuden sisältöä, kattaa se kuitenkin asevelvollisuuden ja muuhun maanpuolustustarkoitusta palvelemaan koulutukseen osallistumisen (Puolustusministeriö 2007, 18). Yksi tapa täyttää maanpuolustusvelvollisuus on suorittaa asepalvelus asevelvollisena puolustusvoimissa (Asevelvollisuuslaki, 1438/2007, 1.1 §). Asepalvelus voidaan suorittaa myös rajavartiolaitoksessa, jota käsitellään tarkemmin luvussa 4.1 (Asevelvollisuuslaki 3.1 §).

Asevelvollisia ovat miespuoliset Suomen kansalaiset sen vuoden alusta, jona he tulevat täysi-ikäisiksi sen vuoden loppuun, jona he täyttävät 60 vuotta, ellei toisin säädetä (Asevelvollisuuslaki 2.1 §). Asevelvollisia ovat myös naiset, jotka ovat hakeutuneet naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen, saaneet palvelukseenastumismääräyksen, eivätkä ole 45 päivän kuluessa palveluksen alkamisesta ilmoittaneet keskeyttävänsä palvelusta (Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta, 194/1995, 1-5 §:t). Naisten vapaaehtoista asepalvelusta käsitellään tarkemmin luvussa 4.2.

2.1 Rauhan aika

Rauhan aikana asevelvollisuus konkretisoituu ensimmäistä kertaa kutsunnoissa, joissa on tarkoitus määrittää asevelvollisten palveluskelpoisuus, eli sopeutuminen asepalvelukseen. Lisäksi tilaisuudessa on tarkoitus antaa tietoa maanpuolustusvelvollisuudessa sekä päättää asevelvollisen palveluspaikka ja -aika. (Asevelvollisuuslaki 12 §; Puolustusvoimat 2019a, viitattu 16.1.2019.) Asepalvelusta käsitellään tarkemmin luvussa 4.

Kutsuntakuulutuksella ilmoitettuun kutsuntatilaisuuteen ovat velvollisia osallistumaan kaikki kutsunalaiset henkilökohtaisesti, mikäli häntä ei ole laissa säädetyn poikkeussyyn vuoksi vapautettu läsnäolovelvollisuudesta (Asevelvollisuuslaki 15.3–16.1 §:t). Kutsunalaisia ovat samana vuonna 18 vuotta täyttävät ja alle 30 vuotiaat asevelvolliset, jotka ovat jättäneet saapumatta edelliseen kutsuntatilaisuuteen, eikä heidän palveluskelpoisuudestaan ole tehty vielä päätöstä. Myös lain nojalla uudelleen tarkastettaviksi määrätty henkilöt ovat kutsunalaisia. (Asevelvollisuuslaki 13–16.1 §:t.)

Kutsuntoja ennen kutsunalainen on velvollinen täyttämään terveystarkastuksen, jonka avulla selvitetään hänen oma käsityksensä terveydentilastaan. Mahdolliset lääkärintarkastukset tulee liittää kyselyn vastauksiin. Tämän lisäksi on osallistuttava ennakkoterveystarkastukseen, ellei sitä katsota lain nojalla ilmeisen tarpeettomaksi. (Asevelvollisuuslaki 14 §.)

Kutsunnoista seuraava vaihe on itse asepalvelus, jonka sijasta voidaan tehdä myös korvaava siviilipalvelus, mikäli asevelvollisen vakaumus estää asepalveluksen suorittamisen (Siviilipalveluslaki, 1446/2007, 1.2 §). Siviilipalvelusta käsitellään tarkemmin luvussa 3.

Asepalveluksen jälkeen asevelvollinen kuuluu reserviin. Asevelvollisen reservissä olemisen aika on sidottu hänen sotilasarvoonsa ja ikäänsä sekä tietyissä tilanteissa myös palveluskelpoisuuteensa. Asevelvollinen, joka ei ole suorittanut asepalvelusta esimerkiksi rauhan ajan palveluksesta vapauttamisen takia, kuuluu puolestaan varareserviin. Varareserviin kuuluu myös ikänsä puolesta reserviin kuulumattomat asevelvolliset. (Asevelvollisuuslaki 49 §.)

Reserviin kuuluva asevelvollinen voidaan määrätä palveluksensa jälkeen myös kertausharjoitukseen. Tällainen määräys täytyy lähettää asevelvolliselle hyvissä ajoin, vähintään kolme kuukautta ennen kertausharjoituksen alkamista. Kolmen kuukauden varoajasta on mahdollisuus poiketa asevelvollisen suostumuksella. (Asevelvollisuuslaki 32.1–2 §.) Määräys annetaan käskynä, joka velvoittaa osallistumaan itse harjoitukseen tai hakemaan siitä vapautusta (Puolustusvoimat 2018, viitattu 16.1.2019). Jos osallistuminen harjoitukseen saattaisi esimerkiksi viivästyttää olennaisesti opintoja, voidaan vapautushakemus hyväksyä (Asevelvollisuuslaki 34.1 §). Vuosittain Suomessa noin 18 000 reserviläistä osallistuu kertausharjoituksiin (HE 139/2018, 5).

2.2 Liikekannallepanon aika

Liikekannallepanolla, eli mobilisaatiolla tarkoitetaan reservin koolle kutsumista ja valmistamista sotaan varten (Nurmi 1998, 499; Haarala 1992, 64). Jotkin valtiosopimukset saattavat edellyttää tätä toimea valtioilta joissakin konfliktitilanteissa (Iivanainen 1970, 320).

Poikkeusoloissa tasavallan presidentillä on mahdollisuus määrätä asevelvolliset ylimääräiseen palvelukseen, jonka tarkoituksena on valmistaa joukkoja mahdolliseen liikekannallepanoon. Määräys

on voimassa tilapäisesti ja se annetaan sotilaskäskynä. Määräys voidaan antaa myös, mikäli normaalioloissa sattuu vakava häiriötilanne. (Asevelvollisuuslaki 82–83.1 §:t.) ”Palvelukseen voidaan määrätä astumaan välittömästi” (Asevelvollisuuslaki 83.2 §). Itse liikekannallepano voidaan toteuttaa joko osittaisena tai yleisenä ja siitä päättää eduskunnan esityksestä puolustusvoimien ylipäällikkönä toimiva tasavallan presidentti (PL 128-129 §:t).

Vain reserviin kuuluva henkilö voidaan määrätä palvelukseen osittaisen liikekannallepanon aikana, mutta myös varareserviin kuuluvat on mahdollista määrätä palvelukseen yleisen liikekannallepanon aikana. Poikkeuksena on 50 vuotta täyttäneet, jotka voidaan määrätä palvelukseen vain eduskunnan suostumuksella. Tarvittaessa puolustusministeriö voi antaa kuulutuksen liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen astumisen määräämiseksi. (Asevelvollisuuslaki 86 §.)

Sotatilanteessa on mahdollista asettaa voimaan valmiuslaki, jonka tarkoituksena on laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen poikkeusoloissa (Valmiuslaki, 1552/2011, 1 §). Tällä lailla voidaan muun muassa velvoittaa ketä tahansa luovuttamaan omaisuuttaan puolustusvoimille, mikäli se on välttämätöntä sotilaalliselle maanpuolustukselle. Tämä koskee niin irtainta omaisuutta kuin ajoneuvoja ja aluksia sekä ilma-aluksiakin. Yhteisöjen ja yhdistysten kohdalla on myös palveluiden suorittamisvelvollisuus. (Valmiuslaki 110–111.2 §:t.)

Mikäli Suomeen kohdistuisi sotilaallinen hyökkäys tai muu siihen rinnastettava tapahtuma, jolla pyritään horjuttamaan laillista yhteiskuntajärjestystä, voidaan asettaa voimaan puolustustila. Käytännössä tämä tarkoittaa tilapäistä toimintamallia, jossa perustuslain mukainen yhteiskuntajärjestys joko muutetaan tai kumotaan kokonaan. Puolustustilaa koskevia säännöksiä saadaan soveltaa vain välttämättömiltä osin, mikäli valmiuslain säännösten soveltaminen ei riitä puolustustilain tarkoituksen saavuttamiseksi. Puolustustila astuu voimaan tasavallan presidentin antamalla soveltamisasetuksesta, joka on annettava määräajaksi. Määräaika saa olla korkeintaan kolme kuukautta. Soveltamisasetus on saatettava välittömästi eduskunnan käsiteltäväksi, jolla on myös päätösvalta sen kumoamiseen. (Puolustustilalaki, 1083/1991, 1–3.3 §:t.)

3 VAPAUTUMINEN ASEVELVOLLISUUDEN SUORITTAMISESTA

Jos asevelvollisen vakaumus estää häntä suorittamasta asepalveluksen, vapautetaan hänet sen suorittamisesta. Tämän sijasta hänet määrätään suorittamaan siviilipalvelus. (Siviilipalveluslaki 1.2 §.) Asevelvollisen täytyy erikseen hakea siviilipalvelukseen. Tämän voi tehdä joko ennen asepalvelusta, sen aikana tai jälkeen, mutta ei ennen kutsuntoja. (Siviilipalveluslaki 12.1 §.) ”Siviilipalveluksen suorittaa Suomessa vuosittain noin 1 500–1 800 henkilöä” (HE 139/2018, 5).

Siviilipalvelukseen sisältyy peruskoulutusjakson lisäksi itse siviililuonteinen työpalvelus yhteiskunnalle hyödyllisissä tehtävissä. Mahdollisia työpalveluksen suorittamispaikkoja on muun muassa opetus- ja kulutustoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävissä. Siviilipalveluksen kesto on 347 päivää. (Siviilipalveluslaki 3–4 §:t.)

Edellytyksenä siviilipalveluksen suorittamiselle on henkilön palveluskelpoisuus, joka määritellään muun muassa terveydentilan perusteella. Yksi keskeinen edellytys on, että palvelusta suorittava ei saa olla vaaraksi omalle tai muiden palvelusturvallisuudelle. (Siviilipalveluslaki 23 §.)

Siviilipalvelusvelvolliset voidaan määrätä sekä ylimääräiseen, että liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen häiriötilanteessa tai tasavallan presidentin päätettyä liikekannallepanosta. Käytännössä määräykset tällaisista palveluksista tapahtuu samoilla tavoilla kuin asepalveluksen suorittaneillakin. (Siviilipalveluslaki 64–65 §:t.)

Puolustusvoimilla on tietyissä poikkeustilanteissa oikeus määrätä myös siviilipalvelukseen hakenut tai itse siviilipalvelusvelvollinen liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen. Poikkeus on mahdollista, mikäli siviilipalvelushakemus on jätetty tasavallan presidentin annettua päätöksen liikekannallepanosta. (Siviilipalveluslaki 65.5 §.) Tällaisissa tilanteissa asevelvollisen tulee toimittaa siviilipalvelushakemuksensa välittömästi asevelvollisten vakaumuksentutkintalautakunnalle (Siviilipalveluslaki 18.1 §). Jos laitakunta tutkittuaan toteaa, ettei ole estettä sijoittaa henkilöä palvelukseen puolustusvoimille, on puolustusvoimilla kyseinen poikkeusoikeus (Siviilipalveluslaki 65.5 §).

3.1 Siviilipalveluksesta kieltäytyminen

Mikäli siviilipalvelusvelvollinen kieltäytyy palveluksesta, määrätään hänet vankeuteen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. Kieltäytyminen voi ilmetä myös käytännön toimin, kuten jättämällä saapumatta työpalveluun. Vankeusrangaistus kestää puolet palvelusvelvollisen jäljellä olevasta siviilipalvelusajasta. (Siviilipalveluslaki 74.1 §.) Mikäli siviilipalvelusvelvollinen puolestaan toistuvasti laiminlyö velvollisuutensa suorittaa tunnollisesti hänelle määrättyjä palvelustehtäviä omassa palvelupaikassaan noudattaen työnohjauksellisia määräyksiä, tuomitaan hänet vankeuteen siviilipalvelusrikoksesta, mikäli aiemmat kurinpitotoimenpiteet eivät ole auttaneet (Siviilipalveluslaki 38 & 75.1 §:t). Aiemman siviilipalveluslain mukaan myös siviilipalveluksesta kieltäytyminen rangaistiin siviilipalvelusrikoksena (Siviilipalveluslaki, 1723/1991, 26 §).

Siviilipalveluksesta kieltäytyneitä kutsutaan totaalikieltäytyjiksi ja heitä on vuosittain noin 30 – 50 henkilöä. Suurin osa heistä suorittaa vankeutensa valvontarangaistuksena. (HE 139/2018, 5.) Tutkimusta varten tiedusteltiin käräjäoikeuksien ratkaisuja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä vuosien 2017-2018 ajalta. Kuitenkaan näitä ei löytynyt esimerkiksi Pirkanmaan käräjäoikeudesta (Saviniemi, sähköpostiviesti, 22.3.2019). Myöskään Helsingin käräjäoikeudesta ei löytynyt tuomioita kyseisestä asiasta (Nikkarinen, sähköpostiviesti, 27.3.2019). Itä-Uudenmaan käräjäoikeudesta näitä päätöksiä löytyi runsaasti (Hägg, sähköpostiviesti, 17.5.2019).

Lapin käräjäoikeudesta löytyi hieman vanhempia päätöksiä, joissa siviilipalveluksesta kieltäytymisen myöntäneiden oikeudenkäyntikäsitellyssä rikosnimike oli siviilipalvelusrikos. Tämä johtuu siitä, että teot olivat tapahtuneet ennen nykyisen siviilipalveluslain voimaantuloa, eli vuotta 2008. (Rovaniemen KO 18.1.2006 34/753; 6.6.2006 488/753 & 2.6.2009 09/500/753.)

Aikaisemmin Suomessa siviilipalvelukseen pääsyn edellytyksenä oli, että hakijan täytyi pystyä osoittamaan vakaumuksensa vakaumuksen tutkintalautakunnalle, jonka perusteella haluaa hakea siviilipalvelukseen (Case of Muhonen v. Finland [89/1891] YKIK, kohta 2.1). Tällöin kansainvälisessä oikeudessa katsottiin, että vain Suomen viranomaiset ovat kykeneviä arvioimaan siviilipalvelushakemusten pätevyyden, koska mahdollisuus siviilipalveluksen suorittamiseen perustui Suomen kansalliseen lainsäädäntöön (Case of Muhonen v. Finland [89/1891] YKIK, kohta 11.1). Tällaista vakaumuksen tutkimisen luotettavuutta on arvostellut muun muassa Martin Scheinin. Hän on asettanut vakaumuksen tutkimisen kyseenalaiseksi niin oikeudellisesti kuin moraalifilosofisestikin.

(Scheinin 1985, 59–60.) Käräjäoikeuskin katsoo vakaumuksen tutkimisen olevan enemmän filosofinen ja eettinen kysymys kuin oikeudellinen varsinkin yksittäistapauksissa (Itä-Uudenmaan KO 19.10.2018 18/144738).

3.2 Ahvenanmaan kotiseutuoikeus

Ahvenanmaan saarten muodostaman maakunnan asukkailla on tietyin edellytyksin niin sanottu kotiseutuoikeus. Kotiseutuoikeus ei koske heitä, jotka ovat olleet vähintään 12 vuotiaita maakuntaan muutettuaan. (Ahvenanmaan itsehallintolaki, 1144/1991, 12 §.)

Kotiseutuoikeus tarkoittaa sitä, että asevelvolliset voivat asepalveluksen sijasta suorittaa vastaavanlaisen palveluksen majakka- ja luotsitoiminnassa, josta säädetään erikseen valtakunnan lailla Ahvenanmaan maakuntahallituksen annettua asiasta lausuntonsa. Kotiseutuoikeuden omaavat on kuitenkin vapautettu suorittamasta asevelvollisuus, kunnes tällainen palvelusmahdollisuus on järjestetty. (Ahvenanmaan itsehallintolaki, 12.2 §.) Valtakunnan lakia ei kuitenkaan ole olemassa, eikä palvelusta näin ollen järjestetty, joten ahvenanmaalaiset ovat toistaiseksi vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta (Oikeusministeriö 2017, tiivistelmä).

Perustelu sille, miksi ahvenanmaalaiset ovat saneet aikoinaan vapautuksen, on ollut kielipoliittinen, koska myös ruotsinkielisissä joukko-osastoissa käytetään komentokielenä suomea. Demilitarisoitu asema ei alkujaan ollut vapautukseen vaikuttava tekijä. (Oikeusministeriö 2015, 188.) Helsingin hovioikeus on kuitenkin erimieltä, sillä sen mukaan ahvenanmaalaisen vapauttaminen ei kuitenkaan perustu kielipolitiikkaan, vaan kansainvälisiin sopimuksiin (Helsingin HO 23.9.2015 15/138783). Suomi on nimittäin toisen maailmansodan jälkeenkin sitoutunut säilyttämään Ahvenanmaan saaret demilitarisoituina (Pariisin rauhansopimus, SopS 20/1947, 5 artikla).

Syksyllä 2018 hallituksen oli tarkoitus antaa eduskunnalle esitys Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta. Itsehallintolain kokonaisuudistusta koskeva esitys kuitenkin viivästyi. (Oikeusministeriö 2018a, viitattu 18.1.2019.) Uudistuksessa on tarkoitus tehdä asevelvollisuutta koskevaan säännökseen korjaus ja jättää majakka- ja luotsitoiminta kokonaan pois (Oikeusministeriö 2015, 188). Tämä lakitekninen muutos ei kuitenkaan muuttaisi nykyisiä käytännön toimia (Oikeusministeriö 2018b, 92). Kokonaisuudistus ei kuitenkaan tule tapahtumaan kyseisellä vaalikaudella, eikä edes tältä osin, vaan pelkästään talouteen liittyvä hallituksen esitys oli eduskunnan käsittelyssä

helmikuussa 2019 (Oikeusministeriö 2018a viitattu 6.2.2019; Eduskunta 2019, viitattu 6.2.2019). Ahvenanmaa komitea on itse ehdotuksessaan sitä mieltä, että nykyään Ahvenanmaan demilitarisoitu asema olisi niin ikään vapauttamista puoltava tekijä komentokielen ohella (Oikeusministeriö 2017, tiivistelmä).

Kotiseutuoikeuden ikäraja huolimatta Ahvenanmaan käräjäoikeudessa ei ole annettu ainuttakaan päätöstä koskien siviilipalveluksesta kieltäytymistä nykyisen siviilipalveluslain voimassaoloaikana. Tämä johtuu siitä, että asepalveluksen tai siviilipalveluksen suorittaminen ei ole pakollista ahvenanmaalaisille. (Tomiuc-Oprea, sähköpostiviesti, 19.2.2019.)

4 ASEPALVELUS

Yli 20 000 suomalaista suorittaa vuosittain asepalveluksen. Näistä alle tuhat on naisia. (HE 139/2018, 5.) Palveluksen kesto vaihtelee 165, 255 ja 347 päivän välillä riippuen tehtävistä, joihin henkilö koulutetaan (Asevelvollisuuslaki 37 §). Puolustusvoimat tekevät valinnan palveluksen kestosta varusmiehen puolesta (HE 139/2018, 5). Mikäli asepalvelusta suorittava osoittaa omaavansa tarvittavat tiedot ja taidot aliupseerin tai upseerin tehtävään, voidaan hänet määrät koulutettavaksi sellaiseksi. Tämä edellyttää myös, että varusmies on osoittanut johtamistaitoa ja soveltuvuutta tehtävää varten. (Asevelvollisuuslaki 38.1 §.)

Aliupseereiksi ja reservinupseereiksi koulutetaan noin kolmannes asepalveluksen aloittavista. He aloittavat yhteisen koulutuksen, joka kestää seitsemän viikkoa. Tämän jälkeen reservinupseereiksi koulutettavat siirtyvät omalle 14 viikon koulutusjaksolle ja aliupseerit jatkavat koulutustaan vielä 9 viikkoa. (Puolustusvoimat 2019b, viitattu 19.2.2019.)

Sotilasorganisaationa on puolustusvoimien sisäinen järjestys sotilaallinen, joten lakia tarkempia ja yksityiskohtaisia määräyksiä voidaan antaa sotilaskäskynä (Laki puolustusvoimista, 551/2007, 30 §). Yleinen palvelusohjesääntö, YLPALVO, on tästä yksi esimerkki. Se on sotilaskäskynä annettu ohjeistus puolustusvoimien sotilashenkilöstölle. YLPALVO perustuu lakiin ja se sisältää lakia tarkentavia määräyksiä. (Puolustusvoimat 2017a, 7.) YLPALVO sisältää muun muassa sotilaan käyttäytymistä ja pukeutumista koskevia määräyksiä (Puolustusvoimat 2017a, 4–6).

4.1 Asepalvelus rajavartiolaitoksella

Asevelvollisia tai seuraavassa luvussa käsiteltäviä vapaaehtoista asepalvelusta suorittavia naisia voidaan määrätä suorittamaan palvelus rajavartiolaitoksessa, jonka joukot puolestaan voidaan tarpeen vaatiessa liittää puolustusvoimiin tasavallan presidentin päätöksellä. Rajavartiolaitoksella asevelvolliselle annetaan sotilaallista koulutusta viranomaisorganisaation tehtäviin ja heitä voidaan käyttää tukemaan rajavartiolaitoksen toimintaa, mikäli siihen ilmenee tarvetta. (Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta, 577/2005, 30 §; Rajavartiolaki, 578/2005, 25.1–2 §:t.)

Mikäli Suomen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä, on rajavartiolaitoksella asepalvelusta suorittavilla tilapäisiä erityisoikeuksia. Nämä ilmenevät tilanteissa, joissa asevelvollisia käytetään organisaation toiminnan tukemiseen. Edellytyksenä asevelvollisten käytölle on, että se täytyy tapahtua rajavartiomiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. (Rajavartiolaki 34d.1 §.)

4.2 Naisten vapaaehtoinen asepalvelus

Naisen, joka haluaa suorittaa vapaaehtoisen asepalveluksen, tulee toimittaa hakemus asuinpaikansa aluetoimistolle, joka puolestaan käsittelee hakemuksen ja mahdollisesti määrää naisen palvelukseen (Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 2 §). Kuitenkin ennen palvelukseen hyväksymistä, tulee hänelle tehdä selväksi, mitä palvelus tarkoittaa hänen oikeuksiensa kannalta. Myös keskeyttämisoikeus ennen 45 päivän aikarajaa täytyy tuoda esille, sekä keskeyttämättä jättämisestä aiheutuvat oikeusvaikutukset. (Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 6 §.)

Aluetoimiston tulee järjestää valintatilaisuus hakijoille. Tässä tilaisuudessa on tarkoitus tehdä muun muassa haastatella hakijat ja suorittaa lääkärin tarkastus heidän palveluskelpoisuutensa määrittämiseksi. (Valtioneuvoston asetus naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta, 541/2013, 2 §.)

Naisten asepalvelus ei eroa miesten palveluksesta, ja kummankin sukupuolen edustajalla on yhtäläiset mahdollisuudet edetä johtotehtäviin tai sotilasuralle (Puolustusvoimat 2019c, viitattu 25.1.2019). Suomessa naisilla on kuitenkin varuskuntien kasarmialueilla omat tuvat, joka saattaa olla muuttumassa lähitulevaisuudessa. Tervosen mukaan naisia kohdellaan tasavertaisemmin joukon jäsenenä sellaisissa Pohjoismaissa, joissa he nukkuvat miesten kanssa samoissa tuvilla. (Immonen 2017, 3.)

4.3 Aseeton palvelus

Jos asevelvollisen omantunnon syyt estävät häntä suorittamasta palveluksen aseellisena, voi hän hakeutua aseettomaan palvelukseen (Asevelvollisuuslaki 67 §). Näiden omantunnon syiden olemassaolosta tulee antaa vakuutus, joka tulee sisällyttää hakemukseen, jolla henkilö hakee aseettomaan palvelukseen (Asevelvollisuuslaki 69 §). Tällaisen aseettoman palveluksen järjestämisessä otetaan huomioon henkilön vakaumus ja palvelustehtävät varmistamalla se, että ne eivät ole ristiriidassa keskenään (Asevelvollisuuslaki 68.1 §).

Aseeton palvelus nimensä mukaisesti tarkoittaa sitä, että palvelusta suorittava on vapautettu velvollisuudestaan aseeseen tai ampumatarvikkeiden käsittelyyn. Käsittely kattaa kaikki käyttämisen harjoittelusta huoltamiseen sekä itse käyttämisen. Vapautus koskee myös muita välittömästi vahingoittamiseen tai tuhoamiseen tarkoitettuja välineitä tai tarvikkeita. (Asevelvollisuuslaki 68.2 §.)

Aseettoman henkilön palvelusaika on minimissään 255 vuorokautta. Palvelusaika voi kuitenkin olla pidempi, mikäli hänet määrätään koulutukseen, jonka kesto on 347 päivää. (Asevelvollisuuslaki 70 §.) Vuosituhannen alussa aseettomaan palvelukseen hakeneiden määrä on ollut alle sata vuodessa (Puolustusministeriö 2007, 20).

Aseettoman palveluksen aloittanut voi siirtyä loppupalvelusajaksi aseelliseen palvelukseen, mikäli koulutus on palvelusajan puitteissa mahdollista järjestää asianmukaisella tavalla. Myös aseettomaan palvelukseen voi siirtyä, vaikka olisi aloittanut palveluksensa aseellisena. Aseettomaan palvelukseen siirryttäessä asevelvollisen palvelus jatkuu aseellisena ennen kuin hänen hakemuksensa on tehty päätös. Päätöksen jälkeen uudesta aseettomasta palvelusajasta vähennetään jo suoritettut aseelliset palveluspäivät. Näin ollen palvelusaika voi pidentyä aivan kuten siirryttäessä siviilipalvelukseenkin. (Asevelvollisuuslaki 71-72 §:t.)

5 RAUHAN AJAN PALVELUKSESTA VAPAUTUMINEN

Asepalveluksen suorittamisesta voi vapautua eri perustein. Esimerkiksi Suomen ja toisen valtion kaksoiskansalainen, joka on suorittanut vähintään neljä kuukautta kestävän asepalveluksen tai tätä vastaavan siviilipalveluksen tässä toisessa valtiossa, vapautetaan rauhan ajan palveluksesta. Mikäli kaksoiskansalainen asuu ulkomailla ja hän kykenee osoittamaan, että hänen perhesiteensä ovat muualla kuin Suomessa, vapautetaan hänet rauhan ajan palveluksesta. (Asevelvollisuuslaki 74-76 §:t.)

Myös viimeiset seitsemän vuotta ulkomailla asunut Suomen kansalainen on vapautettu velvollisuudesta osallistua kutsuntoihin. Jos tällainen henkilö kuitenkin muuttaa Suomeen ennen vuoden loppua, jona hän täyttää 30, voidaan hänet määrät palvelukseen. (Asevelvollisuuslaki 75.1 §.)

5.1 Terveydelliset syyt

Rauhan aikana palveluksesta vapautumiseen voi olla syynä esimerkiksi palveluksen estävä vakava sairaus tai vamma. Voi olla myös mahdollista, että asevelvollinen on vaarakasi palvelusturvallisuudelle taikka hän on terveydentilansa vuoksi kykenemätön palvelukseen nyt sekä todennäköisesti myös myöhemminkin. (Asevelvollisuuslaki 10.1 §.)

Jos puolestaan koetaan asevelvollisen olevan vain tilapäisesti palveluskelvoton, vapautetaan hänet palveluksesta toistaiseksi korkeintaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tilapäinen vapauttaminen on mahdollista tehdä kerran tai useammin ja sen myötä asevelvollinen määrätään myöhemmin uudelleen tarkastukseen palveluskelpoisuuden selvittämiseksi. (Asevelvollisuuslaki 10.2 §.)

5.2 Jehovan todistajat

Jehovan todistajat -nimisen uskonnollisen yhdyskunnan jäsenet voitiin opinnäytetyö prosessin alkaessa vapauttaa täysin rauhan ajan palveluksesta. Tämä edellytti sitä, että he osoittivat kuuluvansa kyseiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan ja ilmoittivat olevansa kykenemättömiä suorittamaan palveluksen omantunnon syistä. (Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuus-

den suorittamisesta eräissä tapauksissa, vapautuslaki 645/1985, 1 §.) Laki kuitenkin vapautti henkilön vain sotilaallisesta maanpuolustuksesta, eikä näin ollen vaikuttanut millään tavoin itse maanpuolustusvelvollisuuteen (PeVL 59/2018 vp, 3).

Prosessuaalisesti vapauttaminen tapahtui siten, että kutsunnoissa asevelvollinen anoi lykkäystä asepalveluksesta lain nojalla, koska oli Jehovan todistaja, eikä kyennyt palvelusta suorittamaan. Lykkäystä voitiin antaa aina korkeintaan kolmeksi vuodeksi kerralla ja ensimmäinen lykkäysanotus tällä perusteella täytyi tehdä ennen kuin asevelvollinen oli 25-vuotias. Lykkäyksen tuli jatkaa keskeytyksettä sen vuoden loppuun, jona anoja täytti 28, jolloin hänen täytyi olla edelleen yhdykskunnan jäsen. Tämän jälkeen hänet voitiin vapauttaa rauhan ajan palveluksesta. (Vapautuslaki 2–4.2 §:t.)

Kyseinen laki oli säädetty poikkeuslakina, joka oli mahdollinen menettelytapa ennen perustuslakiuudistusta. Tällainen poikkeuslaki ei ollut perustuslain kanssa samalla tasolla normihierarkiassa siitä huolimatta, että se säädettiin tietoisesti ristiriitaiseksi perustuslain kanssa. Poikkeuslaki pidetään lain kaltaisena, eikä itse lakina. (PeVM 10/1998 vp, 31.) Alkujaan laki säädettiin, koska Jehovan todistajat olivat suuri asepalveluksesta kieltäytynyt ryhmä jo 1930 luvulla. He kieltäytyivät myös asepalvelusta korvaavan siviilipalveluksen suorittamisesta, joka katsottiin ongelmalliseksi niin sotilasorganisaatiossa kuin työlaitoksissakin, jonne heidät määrättiin suorittamaan rangaistusta aseis-
takieltäytymisestä. (Puolustusministeriö 2007, 29–30.)

Lain voimassaolon ensimmäisinä kahtena vuosikymmenenä asevelvollisuuden suorittamisesta vapautettuja oli arviolta 2500 henkilöä (Puolustusministeriö 2007, 34). Viimeisten vuosien aikana henkilöiden määrä on kuitenkin vaihdellut noin seitsemänkymmenen ja sadan välillä, ja viimeisin vapautettujen kokonaismäärä, lain oltua voimassa yli 30 vuotta, onkin noin 3300 henkilöä (HE 139/2018 vp, 5 & 14).

Jehovan todistajien uskonnollinen oppi ei kuitenkaan enää nykyisin kiellä siviilipalveluksen suorittamista, vaan kyse on aina jokaisen yksilön henkilökohtaisista näkemyksistä ja valinnasta (Puolustusministeriö 2017, 7; PuVM 5/2018 vp, 5). Jehovan todistajien vapautuslaki on alun perin säädetty aikana, jolloin Jehovan todistajat suhtautuivat kielteisesti siviilipalvelukseen juuri siksi, koska se oli kytköksissä puolustusvoimiin toisin kuin nykyään (Puolustusministeriö 2017, 7). Nykyisin siviilipalvelus on työ- ja elinkeinoministeriön toimialaa (Puolustusministeriö 2017, 7; Siviilipalveluslaki 6 §).

Kansainvälisesti on olemassa ennakkotapaus Armeniassa, jossa henkilö ei kokenut voivansa suorittaa asepalvelusta vakaumuksensa vuoksi, koska oli Jehovan todistaja ja hänen uskonnollinen vakaumuksensa kielsi sen (Case of Bayatyan v. Armenia [2011] EIT, kohta 10 & kohta 29). Hän kuitenkin ilmoitti olevansa valmis suorittamaan asepalvelusta korvaavan palveluksen, mutta maassa ei ainakaan tällöin ollut mahdollista suorittaa siviilipalvelusta (Case of Bayatyan v. Armenia [2011] EIT, kohta 29 & kohta 35).

Vuonna 2018 hallitus pyrki esityksellään kumoamaan Jehovan todistajien vapautuksen mahdollistavan lain. Hallitus perusteli kantaansa sillä, että se on selvästi perustuslain syrjintäkiellon vastaista. (HE 139/2018 vp, 13–14.) Eduskunta hyväksyi esityksen ja uusi laki astui voimaan vuoden 2019 huhtikuun alussa (Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta, 330/2019, 2). Hallituksen esityksen tarpeellisuuteen on vaikuttanut myös epäselvä nykytilanne, varsinkin seuraavassa luvussa käsiteltävän Helsingin hovioikeuden antaman historiallisen päätöksen vuoksi (HE 139/2018 vp, 19).

5.3 Ennakkopäätökset

Helmikuussa 2018 Helsingin hovioikeus antoi ratkaisun, joka sai lainvoiman saman vuoden marraskuussa, kun korkein oikeus teki päätöksensä olla myöntämättä jatkokäsittelylupaa. Kyseessä oli pasifistisen vakaumuksen omaavan A:n vapauttaminen rangaistuksesta hänen kieltäytyttyään siviilipalveluksen suorittamisesta. (Helsingin HO 23.2.2018 18/108226.)

Käräjäoikeudessa syyttäjä vaati A:lle rangaistusta hänen kieltäytyttyään siviilipalveluksesta vedoten vakaviin omantunnon syihin. Henkilö puolestaan myönsi tekonsa, mutta vaati rangaistuksen hylkäämistä, sillä hänen mielestään olisi perustuslain syrjintäkiellon vastaista, jos hänet tuomittaisiin, vaikka Jehovan todistajat ovat vapautettu erillisellä lailla. (Itä-Uudenmaan KO 12.2.2016 16/106431.) Tätä syrjintäkielto käsitellään tarkemmin luvussa 6.3.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus katsoi, että Jehovan todistajien vapauttaminen perustui heidän jäsenyyteensä uskonnollisessa yhdyskunnassa vakaumuksen sijaan. Tuomioistuin katsoi, että tästä syystä henkilöä A ei syrjitä suhteessa Jehovan todistajiin ja hänet tuomittiin vankeusrangaistukseen. (Itä-Uudenmaan KO 12.2.2016 16/106431.)

Asia siirtyi jatkokäsittelyyn Helsingin hovioikeuteen A:n saatua jatkokäsittelyluvan. Hän vaati hovioikeudessa, että joko hänen syytensä kieltäytymisestä hylätään ja hänet jätetään rangaistukseen tuomitsematta tai vaihtoehtoisesti, että hänet tuomittaisiin valvontarangaistukseen. A oli valituksessaan sitä mieltä, että Jehovan todistajien vapauttaminen asettaa hänen pasifistisen vakaumuksensa eri asemaan ja näin ollen on syrjivää kohtelua. Syyttäjä puolestaan vaati A:n valituksen hylkäämistä ja rangaistukseen tuomitsemista. (Helsingin HO 23.2.2018 18/108226.)

Hovioikeus totesi, että Jehovan todistajan vapautumiselle ase- tai siviilipalveluksen suorittamisesta rauhan aikana on vaatimuksena henkilön jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa, sekä painavat omatunnonsyyt, jotka estävät palveluksen suorittamisen. Painavien omatunnonsyiden olemassaolosta riittää henkilön oma ilmoitus. (Helsingin HO 23.2.2018 18/108226.)

Vapautuslaki on poikkeuslaki, koska se on syrjintäkiellon vastainen, joten sitä ei voitu aikanaan säätää tavallisena lakina. Helsingin hovioikeus totesi, että nykyäänkään kyseistä lakia ei voida säätää poikkeuslakina, sillä yhdenvertaisuusperiaate on vahvistunut entisestään yli 30 vuoden aikana, jota lain säätämisestä on kulunut. (Helsingin HO 23.2.2018 18/108226.)

Hovioikeus katsoi, että Jehovan todistajien vapautuminen perustuu heidän uskonnolliseen vakaumuksensa, sillä heidän uskontonsa kieltää väkivallan ja aseisiin tarttumisen. Näin ollen henkilön A kohdalla jo siviilipalvelukseen hakemiseen on perusteena vakaumukselliset syyt, jotka estävät asepalveluksen suorittamisen. Henkilö olisi jo eri asemassa Jehovan todistajiin nähden, mikäli hänet tuomittaisiin vankeuteen oman pasifistisen vakaumuksensa vuoksi. Näin ollen henkilöä ei tuomittu rangaistukseen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. (Helsingin HO 23.2.2018 18/108226.)

Kolme vuotta aiemmin hovioikeus kuitenkin jätti muuttamatta käräjäoikeuden ratkaisun, jossa henkilö oli B tuomittu vankeuteen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. B omasi myös pasifistisen vakaumuksen ja koki tulevansa syrjityksi, kun vain Jehovan todistajat saavat vakaumuksensa vuoksi vapautuksen. B oli vedonnut eri asioihin kuin myöhemmin vapautettu A. B vetosi enemmän siviilipalvelusjärjestelmän ja totaalikieltäytymisestä seuraavan rangaistuksen ristiriitaisuudesta yhdenvertaisuuden suhteen, kun A puolestaan painotti valituksessaan Jehovan todistajien erityisasemaa. B oli myös vedonnut muita syrjivään ahvenanmaalaisten erityisasemaan. Hovioikeus totesi, että ahvenanmaalaisten vapauttamista ei kuitenkaan voida katsoa syrjinnäksi, sillä se perustuu rajoitettua aluetta koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. (Helsingin HO 23.9.2015 15/138783.)

Kyseinen henkilö oli kärjäoikeudessa myöntänyt teon, mutta vedonnut syrjivään kohteluun muun muassa naisia ja ahvenanmaalaisia miehiä kohtaan. Kärjäoikeus myönsi näiden tosiseikkojen olemassa olon, mutta totesi vakiintuneen oikeuskäytännön olevan sitä mieltä, ettei tämä olisi syrjivää kohtelua. (Itä-Uudenmaan KO 14.4.2015 15/117099.)

Yksi B:n keskeinen argumentti hovioikeudessa oli myös siviilipalveluksen pidempi kesto asepalvelukseen nähden (Helsingin HO 23.9.2015 15/138783). Tässä työssä ei kuitenkaan oteta kantaa palvelusmuotojen eriäviin kestoihin, sillä sitä on tutkittu jo erittäin paljon aikaisemminkin. Esimerkiksi yhdessä aikaisemmassa tutkimuksessa tuotiin esille, että siviilipalvelusmiehillä on käytännössä illat ja yöt vapaana, jotka varusmiehet joutuvat viettämään kasarmialueella, sillä yöaikakin oli ainakin tällöin osa koulutusta (Scheinin 1985, 146).

Hovioikeuden helmikuun 2018 päätöksen jälkeen kärjäoikeuskin on useaan otteeseen soveltanut sitä ja hylännyt syytteen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä (Itä-Uudenmaan KO 15.6.2018 18/126574; 11.9.2018 8/137592; 11.9.2018 18/137613; 19.10.2018 18/144738 & 23.10.2018 18/145465). Tuomioistuin toteaa, että se ei ole sidottu hovioikeuden päätöksiin, mutta ei myöskään voi jättää huomioimatta hovioikeuden kantaa Jehovan todistajien erityiskohtelun syrjivyydestä verrattuna muihin vakaumuksiin (Itä-Uudenmaan KO 15.6.2018 18/126574). Monet siviilipalveluksesta kieltäytyneet ovat itse tuoneet esille hovioikeuden päätöksen omissa perusteluissaan (Itä-Uudenmaan KO 15.6.2018 18/126574; 19.10.2018 18/144738 & 23.10.2018 18/145465).

6 PERUSOIKEUDET

Perusoikeuksilla tarkoitetaan sellaisia yksilölle kuuluvia oikeuksia, jotka on turvattu perustuslailla ja kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla. Toinen edellytys sille, että tietty oikeus on perusoikeus, on se, että ne suojaavat sellaisia tärkeitä ja perustavaa laatua olevia normeja, joita pidetään pysyvinä ja loukkaamattomina sekä kaikille yhtäläisesti kuuluvina. (Husa & Pohjolainen 2014, 138; Hallberg, Karapuu, Ojanen, Scheinin, Tuori & Viljanen 2019, Perusoikeuksien määrittely, viitattu 10.1.2019.)

Lähtökohta perusoikeusajattelussa on nykyisin se, että perusoikeudet suojaavat yksilöä sekä julkiselta vallalta, että yksityisiltä instansseilta, kun ennen niiden ajateltiin suojaavan vain julkiselta vallalta. Perusoikeuksien suojaavaa vaikutusta korostaa se, että normit on muotoiltu siten, että ne kieltävät jonkun oikeushyvän loukkaamisen. Perusoikeuksien toteutumista puolestaan valvoo julkinen valta niin sanotun turvaamisveloitteensa myötä. Viime kädessä myös kansainväliset ihmisoikeustuomioistuimet huolehtivat perusoikeuksien toteutumisesta. (PL 22 §; Husa & Pohjolainen 2014, 138–139.)

Toinen perusoikeuksien merkitystä korostava seikka on niiden sääntely normihierarkiassa korkeimmalla sijalla kansallisessa lainsäädännössä. Nämä oikeudet nimittäin löytyvät niin perustuslaista kuin kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksistakin. Perustuslakiin kirjattujen oikeuksien muuttaminenkin on huomattavasti monimutkaisempi prosessi, sillä se vaatii vaikeutetun lainsäätämisyjärjestyksen. (Husa & Pohjolainen 2014, 138; Hallberg ym. 2019, Perusoikeuksien määrittely, viitattu 10.1.2019.) Vaikeutettu lainsäätämisyjärjestys tarkoittaa sitä, että lopullinen muutospäätös voidaan tehdä tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta vasta seuraavien eduskuntavaalien jälkeen (PL 73 §). Vaikeutetusta säätämisyjärjestyksestä huolimatta perustuslain muutostarpeita tulee arvioida huolellisesti, eikä ratkaisuja muutostöistä pidä tehdä päivänpoliittisten tilannenäkymien pohjalta (PeVM 5/2005 vp, 2).

Vaikka perusoikeudet sinänsä kuuluvat kaikille ikään ja sukupuoleen katsomatta, löytyy niistäkin poikkeuksia (Hallberg ym. 2019, Perusoikeuksien ulottuvuus, viitattu 10.1.2019). Yksi esimerkki näistä poikkeuksista on äänioikeus, joka on sidottu 18 vuoden ikään (Vaalilaki, 714/1998, 2.1 §; Hallberg ym. 2019, Perusoikeuksien ulottuvuus, viitattu 10.1.2019).

Lisäksi huolimatta perusoikeuksien pysyvyydestä ja loukkaamattomuudesta täytyy ottaa huomioon, etteivät ne ole täysin absoluuttisia ja voidaan niitä myös muuttaa sekä rajoittaa (Husa & Pohjolainen 2014, 138–139). Rajoittaminen tulee kyseeseen lähinnä poikkeusoloissa, mikäli Suomeen kohdistuu aseellinen hyökkäys, sen uhka, vakava suuronnettomuus tai sen jälkitila taikka vaikutuksiltaan hyvin vaarallinen tartuntatauti. Yksi keskeisimmistä edellytyksistä on yhteiskunnalle välttämättömyiden toimien vaarantuminen. (PL 23.1 §; Valmiuslaki 3 §.)

Myös kansainvälinen oikeus antaa mahdollisuuden perusoikeuksien rajoittamiseen viralliseksi kansakuntaa uhkaavaksi hätätilaksi julistetun tilanteen sattuessa. Tällaisessa tilanteessa voidaan osia kansainvälisten sopimusten velvoittavista perusoikeuksien noudattamisvelvoitteista rajoittaa, mutta vain välttämättömiltä osin. Rajoittaminen ei kuitenkaan saa tarkoittaa vain sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, uskontoon, kieleen tai yhteiskunnalliseen syntyperään kohdistuvaa syrjintää. (KP-sopimus, SopS 8/1976, 4 artikla.)

Perusoikeudet on mahdollista luokitella eri tavoilla. Seuraavaan viiteen pääryhmään jakaminen on kuitenkin hyvin yleinen tapa tälle jaottelulle. (Husa & Pohjolainen 2014, 139.)

- 1) henkilökohtaiset vapausoikeudet ja oikeusturva,
- 2) poliittiset perusoikeudet,
- 3) yhdenvertaisuusoikeudet
- 4) taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet (TSS-oikeudet) ja
- 5) niin sanotut kolmannen sukupolven perusoikeudet (ns. kollektiivioikeudet, jotka irtautuvat yksilöoikeuksista, ovat siis eräällä tavoin kansanoikeuksia).” (Husa & Pohjolainen 2014, 139–140.)

Tässä opinnäytetyössä käsittelem lähinnä aiheen kannalta oleellisimpia perusoikeuksia, jotka ovat henkilökohtaiset vapausoikeudet, yhdenvertaisuusoikeudet ja taloudelliset sekä sosiaaliset oikeudet. Valitsin kyseiset oikeudet, koska ne ovat viime vuosina herättäneet eniten julkista keskustelua ja olleet esillä mediassa.

6.1 Henkilökohtaiset vapausoikeudet

Perustuslain mukaan ketään ei saa tuomita tai kohdella ihmisarvoa loukkaavasti eikä kenenkään ihmisarvoa saa loukata ja kaikilla on oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen sekä turvallisuuteen. Henkilökohtaista vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti, ja vain

tuomioistuin voi langettaa sellaisen rangaistuksen, jossa vapaus menetetään. (PL 7.1-3 §.) Tällaista rangaistusta kutsutaan vapausrangaistukseksi, joka Suomessa tarkoittaa nykyisin vankeutta (Lappi-Seppälä, Hakamies, Helenius, Koskinen, Majanen, Melander, Nuotio, Nuutila, Ojala & Rautio 2019, vankeusrangaistusta koskeva lainsäädäntö, viitattu 10.1.2019).

Vapausoikeuksista on säädetty myös kansainvälisissä oikeusnormeissa. Esimerkiksi EU:n tasolla on säädetty, että ”jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen” (Euroopan unionin perusoikeuskirja 6 artikla.) Euroopan unionin oikeudessa on myös maininta erilaisista poikkeustilanteista, joissa yksilön vapauden riistäminen on sallittua. Kaikissa näissä tilanteissa on edellytyksenä, että riistämisen täytyy perustua lakiin ja se täytyy tehdä lain määräämällä tavalla. Vapauden rajoittaminen on sallittu, mikäli henkilö vangitaan ja mikäli vangitseminen perustuu toimivaltaisen tuomioistuimen päätökseen. Vangitseminen ja myös pidättäminen on sallittua, mikäli henkilö on jättänyt noudattamatta laillista määräystä tai se täytyy tehdä laissa säädetyn veloitteen täyttämisen turvaamiseksi. (Euroopan ihmisoikeussopimus, SopS 63/1999, 5 artikla 1. kohta.)

Myös Euroopan unionia globaalimmat kansainväliset sopimukset sääntelevät oikeudesta vapauteen. Vapaudesta on eroteltu pakkotyö, jonka suorittamista ei saa vaatia keneltäkään. Kuitenkin asepalveluksen kaltaiset palvelukset ja sen korvaavat palvelukset siitä kieltäytyjille ei ole luokiteltavissa pakkotyöksi. Myöskään yleisiin kansalaisvelvollisuuksiin kuuluvaa palvelusta ei pidetä pakkotyönä. (KP-sopimus 8 artikla 3. kohta.)

Vapauden menettäminen tarkoittaa käytännössä velvollisuutta pysyä määrättyssä ja rajatussa olinpaikassa. Esimerkiksi lukittuun tilaan sulkeminen on yksi konkreettisimmista vapauden menetyksen muodoista. Täsmennettynä esimerkkinä mainittakoon vankeusrangaistus. (Husa & Pohjolainen 2014, 144.)

Henkilökohtaista vapausoikeutta pidetään laajana käsitteenä, joka kattaa itsemääräämisoikeuden ja tahdonvapauden fyysisen vapauden lisäksi (Husa & Pohjolainen 2014, 142–143). Toisaalta itsemääräämisoikeudet sinällään kuuluvat ennemminkin persoonallisoikeuden soveltamisalaan kuin perusoikeuksiin, vaikka henkilökohtaiset vapausoikeudet itsemääräämisoikeuksien elementtinä ovatkin yksi perusoikeuksista (Tornberg & Kuuliala 2015, 22–23).

Perustuslain määrittelemään vapausoikeuteen sisältyy myös henkilökohtaisen turvallisuuden suoja, jonka myötä julkinen valta on velvollinen harjoittamaan toimia yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi (Husa & Pohjolainen 2014, 143; PL 22 §). Puolustusvoimien tehtävänä sotilasorganisaationa puolestaan on Suomen sotilaallinen puolustaminen, johon kuuluu alueellisen koskemattomuuden turvaamisen lisäksi muun muassa laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen sekä kansan elinmahdollisuuksien turvaaminen (Laki puolustusvoimista 1.1 § k. 1). Tämä on oikeutettu myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, jotka mahdollistavat perusoikeuksien rajoittamisen välttämättömiltä osin turvallisuuden suojaamiseksi demokraattisessa yhteiskunnassa (Euroopan ihmisoikeussopimus 8–11 artikla).

6.2 Liikkumisvapaus

Suomen perustuslain mukaan Suomen kansalaiset saavat vapaasti valita asuinpaikkansa, liikkua ja lähteä maasta. Myös laillisesti Suomessa oleskelevilla ulkomaalaisilla on yhtäläinen oikeus liikkua maassa. (PL 9.1 §.)

Euroopan unionin tasolla puolestaan jokaisella on liikkumisvapaus alueella, joilla he oleskelevat laillisesti. Oikeutta saa rajoittaa vain sen ollessa lakiin perustuvaa ja välttämätöntä kansalliselle tai yleiselle turvallisuudelle, yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi tai muun sopimuksessa yksilöidyn syyn vuoksi. (Euroopan ihmisoikeussopimus 2 artikla.)

Suomessa maasta lähtemistä voidaan kuitenkin rajoittaa muun muassa turvaamistoimenpiteenä sille, että henkilö täyttää maanpuolustusvelvollisuuden (PL 9.2 §). Esimerkiksi asevelvollisten oikeutta saada passi on rajoitettu (Passilaki, PassiL 671/2006, 8 §). Passi on matkustusasiakirja, jolla Suomen kansalainen osoittaa oikeutensa matkustaa maasta tai maahan (PassiL 2.1 §). Asevelvollisella on oikeus saada passi korkeintaan sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 28, mikäli hän ei kykene osoittamaan, että maanpuolustusvelvollisuus on hänen osaltaan täytetty (PassiL 14.5 §). Jos asevelvollinen henkilö ei kykene osoittamaan, että maanpuolustusvelvollisuus on täytetty, on hän esteellinen passin myöntämiselle siitä lähtien, kun hän täyttää 28 sen vuoden loppuun asti, jona hän täyttää 30 vuotta (PassiL 15.1 § k. 3).

6.3 Yhdenvertaisuusoikeudet

Yhdenvertaisuusoikeuksien tarkoituksena on nimensä mukaan taata kaikille ihmisille yhdenmukainen kohtelu (Husa & Pohjolainen 2014, 187). Sitä on pidetty niin tärkeänä, että se on kansainvälisten sopimusten lisäksi tunnustettu lähes jokaisessa eurooppalaisessa perustuslaissa (Hallberg ym. 2019, Yhdenvertaisuus ja syrjäntäkielto, viitattu 14.1.2019). Suomen perustuslaissa se on sijoitettu perusoikeuksia käsittelevään toiseen lukuun ensimmäisenä (PL 6 §).

Yhdenvertaisuussäännön mukaan kaikki ovat lain edessä yhdenvertaisia (PL 6.1 §). Tästä huolimatta on olemassa joitakin rikoksia, joihin voi syyllistyä vain tietyn aseman omaava. Näitä ovat muun muassa virkarikokset ja sotilasrikokset. (Utriainen 2015, 223). Sotilasrikoksia käsitellään tarkemmin luvussa 8.

Suomen perustuslain mukaan ihmisiä ei saa asettaa henkilöön liittyvän syyn perusteella eri asemaan toisten kanssa. Henkilöön liittyviksi syiksi on yksilöity muun muassa uskonto, vakaumus, terveydentila, etninen alkuperä sekä sukupuoli. Laki kuitenkin antaa mahdollisuuden ihmisten erilaiseen kohteluun, mikäli sille löytyy hyväksyttävä peruste. (PL 6.2 §.)

Huolimatta edellä mainituista lakiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kirjatusta syrjinnänkielloista on niin sanottu positiivinen erityiskohtelu kuitenkin sallittua. Tällä tarkoitetaan todellisen tasa-arvon edistämistä heikommassa asemassa olevaa ryhmää tukemalla. Toisaalta toisen ryhmän asettaminen etuoikeutettuun asemaan, segregatio on perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen vastaista, mikäli se samalla tarkoittaisi toisen tai toisten syrjintää (HE 309/1993 vp, 44). Erilaisen kohtelun tulee kuitenkin aina perustua lakiin ja keinojen tulee olla suhteutettuna tavoitteisiin (Yhdenvertaisuuslaki, 1325/2014, 11.1 §).

6.3.1 Uskonnonvapaus

Perustuslain mukaan uskonon ja omatunnon vapaus kuuluvat jokaisen perusoikeuksiin. Tämä vapaus kattaa oikeuden uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen sekä oikeuden kuulua tai olla

kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Ketään ei saa myöskään velvoittaa osallistumaan oman-tunnonvastaiseen uskonnonharjoittamiseen. (11 §.)

Uskonnonvapautta käsitellään tarkemmin omalla lailla, jonka tavoitteena on turvata kansalaisille mahdollisuus käyttää heidän perustuslaillista uskonnonvapauttaan (Uskonnonvapauslaki, 453/2003, 1.1 §). Tämän lain mukaan jokaisella on oikeus päättää mahdollisesta jäsenyydestään uskonnollisessa yhdyskunnassa (Uskonnonvapauslaki 3.1 §).

6.3.2 Sukupuolten välinen tasa-arvo

Perustuslain yleisen yhdenvertaisuussäädöksen lisäksi miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta on säädetty kansallisessa lainsäädännössä tarkemmin omalla lailla. Kyseisen lain tarkoituksena on edistää sukupuolten välistä tasa-arvo sekä erityisesti parantaa naisten asemaa työelämässä. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, tasa-arvolaki 609/1986, 1 §.) Tässä laissa on kuitenkin erikseen mainittu, että siinä ei pidetä perustuslainvastaisena sukupuoleen perustuvana syrjintänä sitä, että asevelvollisuus koskee vain miehiä (Tasa-arvolaki 9.1 § k. 2). Myös oikeuskäytännössä on oltu sitä mieltä, että vain miehiä koskeva asevelvollisuus ei ole syrjivää, sillä siihen on hyväksyttävät perusteet. Tuomiossa ei kuitenkaan mainita tarkemmin näitä perusteita. (Helsingin HO 23.9.2015 15/138783.)

Suomessa varsinkin siviilioikeusjärjestelmä rakentuu pitkälti heikomman suojan periaatteelle (Norros 2018, 48). Historia myös osoittaa, että naiset ovat olleet heikommassa asemassa miehiin nähden, jonka vuoksi sääntelyn voidaan tulkita olevan nimenomaan naisten aseman parantamiseksi tarkoitettua. Esimerkiksi Euroopan unionin oikeus mahdollistaa aliedustettuna olevan sukupuolen hyväksi tehtävät erityistoimenpiteet (Euroopan unionin perusoikeuskirja 23 artikla 2. kohta).

Naisillekin voidaan tästä huolimatta asettaa jokin velvollisuus liittyen maanpuolustukseen tai siinä avustamiseen (Scheinin 1987, 33; PL 127.1 §). Kuitenkin on hieman epävarmaa, voitaisiinko naiset määrätä suorittamaan asepalvelus ja millaisen lainsäädännön muutosprosessin tämä vaatisi (Scheinin 1987, 33). Eenilän mukaan aikaisempi perustuslaki, hallitusmuoto, koski vain rauhan ajan palvelusta ja sotatilan tai kriisin myötä tilanne olisi luonnollisesti toinen (PeVM 9/1985 vp, 4). Nykyinen valmiuslaki puolestaan asettaa välttämättömän työvelvollisuuden jokaiselle Suomessa koti-

kuntaansa pitävälle täysi-ikäiselle, mutta alle 68 vuotiaalle. Tämä ei katso kansalaisuutta eikä sukupuolta, mutta velvollisuus voidaan asettaa vain lain määrittelemissä poikkeusoloissa ja vain yhteiskunnalle elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. (Valmiuslaki 95.1 §.)

Tätä opinnäytetyötä varten tiedustelluista käräjäoikeuden päätöksistä ei yhdessäkään viitattu lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Myöskään tällaisia päätöksiä ei pyydetäessä löytynyt. Itä-Uudenmaan käräjäoikeus oli kuitenkin päätöksessään sitä mieltä, että Suomessa on vakiintunut käytäntö, jonka mukaan valikoituminen asevelvollisuuteen sukupuolen perusteella ei ole lain tarkoittamaa syrjintää (Itä-Uudenmaan KO 14.4.2014 15/117099). Yleinen alioikeus on käyttänyt samaa perustelua neljä vuotta myöhemminkin (Itä-Uudenmaan KO 6.2.2018 18/105254).

6.4 Taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet

Taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet osana TTS-oikeuksia, taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet, ovat niin sanottuja toisen sukupolven perusoikeuksia. Kun henkilökohtaiset vapausoikeudet ja yhdenvertaisuusoikeudet ovat toteutuvia oikeuksia, joiden loukkaamattomuus halutaan säilyttää, ovat taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet puolestaan oikeuksia, jotka eivät toteudu, ellei niiden toteutumista varjella. (Husa & Pohjolainen 2014, 193.)

Yksi keskeisimmistä TTS oikeuksista on oikeus työhön (Husa & Pohjolainen 2014,194). Suomen perustuslain mukaan oikeus työhön ja toimeentulon hankkimiseen kuuluu kaikille. Toimeentulon saa hankkia vapaasti valitsemallaan elinkeinolla, ammatilla tai työllä. Lisäksi julkisella vallalla on velvollisuus huolehtia työvoiman suojelusta ja työllisyyden edistämisestä. Myös oikeus työhön on turvattava jokaiselle julkisen vallan toimesta. (PL 18.1–2 §.)

Välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon saamiseen on jokaisella oikeus, mikäli hän itse kykene hankkimaan itselleen turvaa, jota tarvitaan ihmisarvoiseen elämään. Tähän kuuluu perustoimeentulon turvaaminen, asumisen järjestämisen edistäminen sekä terveydenhuolto palveluiden järjestäminen. (PL 19 §.)

7 ASEPALVELUSTA SUORITTAVAN PERUSOIKEUDET

Asevelvollisen tulee noudattaa esimiehen laillisia käskyjä ja sekä palvelusta ja järjestystä koskevia määräyksiä (Asevelvollisuuslaki 57.1 §). Puolustusvoimissa ”esimies on jokainen, jolla on käskyvalta toiseen puolustusvoimien palveluksessa olevaan sotilaaseen” (Puolustusvoimat 2017a, 13).

Asepalvelusta suorittavilla on ammattisotilaiden kanssa yhtäläinen oikeus tehdä valitus, mikäli he kokevat tulleen epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi esimiehensä toimesta. Valituksen voi tehdä organisaatiossa korkeampiarvoisemmalle henkilölle tai viime kädessä jopa eduskunnan oikeusasiamiehelle. (Puolustusvoimat 2017a, 9.)

Asevelvollisen perusoikeuksia voidaan rajoittaa asevelvollisuuslain nojalla palvelusturvallisuuden, ja sotilaallisen järjestyksen ylläpitämiseksi sekä palvelusvelvollisuuden täyttämiseksi. Rajoittaminen ei kuitenkaan saa olla laajempaa kuin edellä mainitut asiat välttämättä vaativat. (Asevelvollisuuslaki 2.4 §.)

7.1 Henkilökohtaiset vapausoikeudet ja liikkumisvapaus

Asevelvollinen ei saa ilman poistumislupaa poistua hänelle määrätystä palveluspaikasta. Lyhytaikainen poistumislupa voidaan myöntää esimerkiksi sairastapauksessa, joka osoitetaan lääkärinlausunnolla. Myös lähiomaisen kuollessa tai sairastuessa vakavasti sekä muista pakottavissa henkilökohtaisista syistä voidaan myöntää lyhytaikainen poistumislupa. Palveluksen vapaa aika puolestaan voidaan viettää palveluspaikan ulkopuolella sotilasviranomaisen luvalla. (Asevelvollisuuslaki 57-59.1 §:t.)

Vaikka varusmiehillä ja -naisilla on velvollisuus pysyä kasarmialueella, ei kyseessä ole vapauden menetys. Lakia ja kansainvälisiä sopimuksia nimittäin on tulkittu siten, että kyseessä on vain liikkumisvapauden rajoitus. (Husa & Pohjolainen 2014, 144). Scheininin mukaan varusmiesten liikkumisvapautta sekä henkilökohtaista vapautta rajoitetaan pakottamalla heidät kasarmielämään, joka myös estää muidenkin perusoikeuksien käyttämistä. Pakottaminen tapahtuu karkaamisen ja luvattoman poissaolon kriminalisoinnilla, jota käsitellään tarkemmin luvussa 8. (Scheinin 1985, 88.)

Aikaisempi perustuslaki, hallitusmuoto, oikeuttaa kansalaisten yleisten oikeuksien rajoittamisen sodan ja kapinan aikana, sekä asepalvelusta suorittavien osalta myös rauhan aikana (Suomen hallitusmuoto, 94/1919, 16 §). Yleiset oikeudet tarkoittavat nimenomaan perustuslakiin kirjattuja perusoikeuksia. Pykälä oikeutti perustuslakien rajoittamisen tavallisilla laeilla ilman perustuslain säätämisjärjestystä. (Scheinin 1985, 86–87.) Nykyisen perustuslain pykälä 23 vastaa tätä aikaisemman hallitusmuodon pykälää 16 (HE 1/1999 vp, 81). Uudessa pykälässä on aikaisempaan poiketen maininta poikkeusten tilapäisyydestä sekä kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisuudesta. Asepalveluksesta ei enää ole mainintaa uudessa laissa. (PL 23 §.)

7.2 Yhdenvertaisuusoikeudet

Asepalvelusta suorittaville tarjotaan heidän taustoistaan huolimatta yhdenvertaiset lähtökohdat palveluksen suorittamiseen. Myös tasa-arvo on otettu huomioon, jottei kenenkään henkilöön liittyvät syyt, kuten koulutustausta vaikuta palveluksen suorittamiseen. Kaikki sotilaat nimittäin palvelevat kansaansa sekä isänmaataan huolimatta uskonnollisesta tai poliittisesta vakaumuksestaan. (Puolustusvoimat 2017a, 9.)

Naisten asemaa puolustusvoimissa on tutkinut Kaisa-Maria Tölli vuonna 2018 julkaistussa kirjassaan *Häiriö! Nainen intissä*. Tämän tutkimuksen mukaan varusnaisilla on joitain erivapauksia suhteessa varusmiehiin, kuten varusraha (Tölli 2018, 290). Varusraha on naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittaville maksettava 0,50 euron suuruinen summa päivää kohden. Varusraha on tarkoitettu henkilökohtaista varustusta varten, jota puolustusvoimat ei tarjoa, kuten esimerkiksi rintaliivit. (Puolustusvoimat 2019d, viitattu 5.2.2019.) Muita varusnaisten erivapauksia ovat muun omat mahdollisesti paremmin varustellut tuvat sekä aiemmin mainittu 45 päivän koeaika ennen asevelvollisuuden alkamista. Joissakin näistä tuvista on haastateltavan mukaan ainakin joskus ollut myös oma pyykkikone. Varusmiehissä nämä erivapaudet puolestaan saattavat aiheuttaa kateuden tunteita. (Tölli 2018, 290.)

Tölliin tutkimuksen mukaan varusnaiset itse kokevat syrjiviksi heidän segregaatiossa. Hän ehdottaakin naisten omasta kutsuntatilaisuudesta luopumista ja siirtymistä yhteiskutsuntoihin. Lisäksi varusrahasta tulisi luopua ja naisille tarjota puolustusvoimien puolesta muun muassa paloturvallisuuden vuoksi paloturvalliset alusvaatteet. Myös omista tuvista pitäisi luopua ja siirtyä yhteistupiin.

(Tölli 2018, 290.) Puolustusvoimien tilaaman selvityksen mukaan yhteistupiin suhtautuu myönteisesti noin puolet kaikista asepalvelusta suorittavista. Varusnaisten suhtautuminen yhteistupiin on hieman kielteisempää kuin varusmiesten. (Leinonen, Otonkorpi-Lehtoranta & Nikkanen 2017, 24–25.)

Sotilaiden ulkoiseen olemukseen on annettu määräyksiä, jotka saattavat vaihdella sotilaan sukupuolen mukaan. Esimerkiksi miehille on säännelty hiusten pituutta sääntelevät mitat. Naisilla puolestaan rajoituksia pituudelle ei ole, mutta ne eivät kuitenkaan saa olla vapaana palveluksessa. Pitkätkin hiukset on kuitenkin mahdutettava päähineen alle siten, että niska jää paljaaksi. (Puolustusvoimat 2017a, 18–19.)

7.3 Taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet

Asepalvelusta suorittavalla on tiettyjä etuuksia, kuten oikeus maksuttomaan majoitukseen, vaate-tukseen ja muonitukseen. Majoitukseen ja muonitukseen kohdistuvaa oikeutta on kuitenkin rajoitettu palveluspaikan ulkopuolella vietettävien lomien osalta. (Asevelvollisuuslaki 100.1 §.) Asevelvollisella on muitakin oikeuksia, joista yksi on oikeus saada asiantuntija-apua sosiaaliturvaa koskevissa asioissa (Asevelvollisuuslaki 106 §).

Asepalvelusta suorittavilla maksetaan myös päivärahaa, jonka suuruus on määrättään puolustusministeriön asetuksella (Asevelvollisuuslaki 101 §). Vuoden 2015 alusta lähtien päiväraha on porrastettu lain mahdollistamalla tavalla siten, että ensimmäiset 165 vuorokautta päiväraha on 5,1 euroa. Tämän ylittävältä ajalta päiväraha on 8,50 euroa. Päiväraha on 11,90 euroa päiviltä, jotka ylittävät 255 vuorokauden palvelusajan. (Puolustusministeriön asetus asevelvollisuuslaissa ja terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitetuista etuuksista annetun puolustusministeriön asetuksen muuttamisesta, 1169/2014, 2.1 §.)

Varusmiehille korvataan valtion varoilla myös heidän lomamatkojaan (Asevelvollisuuslaki 104.1 §). Korvattavien lomamatkojen määrä on sidoksissa palvelusaikaan sekä kotipaikkaan. Suomessa asuvalle matkoja korvataan 18-39, kun puolestaan muualla Euroopassa asuvalle 2-4 matkaa. Euroopan ulkopuolella asuvalle varusmiehelle tai -naiselle matkoja korvataan vain 1-3 siten, että puolen vuoden palvelusta suorittava saa vain yhden valtion maksaman lomamatkan palveluksensa

aikana. (Puolustusministeriön asetus asevelvollisuuslaissa ja terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitetuista etuuksista, 8–9.)

Palveluksensa aikana varusmiehet ja -naiset ovat puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla. Vaikka henkilö suorittaisi palvelustaan rajavartiolaitoksella, on hän silti puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilölle annetaan maksutta hoitoa, mikäli hänelle on sairaus tai vamma, joka on ilmennyt, todettu tai pahentunut palveluksen aikana. (Laki terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa, 322/1987, 3–5.1 §:t.)

Asevelvollisen omaisillekin voidaan maksaa sotilasavustusta, mikäli palveluksen suorittaminen heikentää olennaisesti henkilön toimeentulomahdollisuuksia ja näin ollen hänen katsotaan olevan avustuksen tarpeessa. Asevelvolliselle itselleen voidaan maksaa erityisestä syystä hänen asunostaan aiheutuvat menot sekä palveluksen aikana eräytyvät opintolainojen korot. (Sotilasavustuslaki, 781/1993, 3 §.)

Asevelvollinen tarvitsee joukko-osastonsa komentajan luvan ammatin tai elinkeinon harjoittamiseen sekä kunnallisen tai muun julkisen tehtävän vastaanottamiseen, mikäli se edellyttäisi muun kuin vapaa-ajan, kuten lomien, käyttöä. Mikäli vapaa-aikana harjoitettava ammatti tai elinkeino voi merkittävästi haitata palvelusta, tarvitaan siihenkin lupa joukko-osaston komentajalta. (Asevelvollisuuslaki 43 §.) Aikaisempi asevelvollisuuslaki vain sisälsi vain kieltomääräyksen, eikä luvanvaraisuudesta ollut mainintaa (Asevelvollisuuslaki, 452/1950, 50 §). Scheininin mukaan säännös ei kieltänyt työsopimuksen solmimista, mutta koski yrittäjätoimintaan, eikä sitä käytännössä sovellettu (Scheinin 1985, 87).

8 SOTILASRIKOKSET

Rikoslain luvussa 45 käsitellään sotilasrikoksia, joihin nimensä mukaisesti voi syyllistyä vain sotilas tai rajavartiolaitoksen sotilastehtävissä palveleva (Rikoslaki, RL 39/1889, 45 §). Sotilasrikokset koskevat niin asepalvelusta suorittavia kuin ammattisotilaitakin. Sota-aikana rikokset laajenevat koskemaan myös joitakin muita mahdollisia tekijäryhmiä, kuten puolustusvoimien muissa kuin sotilasviroissa palvelevia henkilöitä. (RL 45:27–28.2 §:t.)

Aresti, poistumisrangaistus, kurinpitosakko ja varoitus on mahdollista tuomita sotilaille kurinpitörangaistuksena (RL 6:1.4 §). Lisäksi myös yleiset rangaistukset, kuten vankeus ovat joissain tapauksissa mahdollisia (RL 4 §).

Sotilasrikoksia ovat muun muassa palvelusrikokset ja vartiorikokset kaikissa törkeysasteikossaan sekä tuottamuksellisia. Palvelusrikoksella tarkoitetaan muun muassa palvelusvelvollisuuden täyttämättä jättämissä tai alkoholin vaikutuksen alaisena palveluksessa olemista. Vartiorikoksella puolestaan vartiotehtävän laiminlyömistä tai täyttämättä jättämistä tavalla tai toisella. (RL 45:1–5 §:t.)

Sotilasrikoksia ovat myös luvaton poissaolo ja karkaaminen sekä kuuliaisuusrikokset. Kuuliaisuusrikoksilla tarkoitetaan muun muassa esimiehen vastustamista ja käskyjen noudattamatta jättämistä, eli niskoittelua. Esimiesasemassa oleva sotilas puolestaan voi syyllistyä esimiesaseman väärinkäyttämiseen muun muassa tuottamalla käskynalaiselle terveydellistä haittaa tai kärsimystä käskyvaltaa käyttämällä. (RL 45:9–16 §:t.)

Koska sotilaille on asetettu velvollisuus noudattaa käskyjä, on palvelusrikoksia koskevan säännöksen myötä rikosten tunnusmerkistöt määräytyvät normihierarkiassa lakeja alemmalla tasolla olevien säännösten mukaan. Scheininin mukaan rangaistus säännös merkitsee aina mahdollisuutta perusoikeuksien rajoittamiseen, kuten vapauden menetykseen vankeuden muodossa. Tämän vuoksi ei ole asianmukaista, että tunnusmerkistö määräytyy normihierarkiassa alemmalla tasolla. (Scheinin 1985, 89.)

Sotilaille on niin ikään velvollisuus käyttäytyä asiallisesti ja häiriötä tai pahennusta aiheuttamatta. Mikäli sotilas laiminlyö velvollisuuden esimerkiksi esiintymällä voimakkaassa humalatilassa ja me-

luamalla julkisella paikalla loma- tai vapaa-aikana, tuomitaan hänet sotilaan sopimattomasta käyttäytymisestä (RL 45:18 §). Ammattisotilaille on myös velvollisuus olla toimimatta poliittisissa puolueissa tai puoluepolitiikkaa harjoittavissa yhdistyksissä, mutta tämä velvollisuus ei kuitenkaan koske asepalvelusta suorittavia varusmiehiä tai -naisia. (RL 45:19 § & 45:27 §.)

Rikoslain sotilasrikoksia koskevassa luvussa on määritelty sota-aika aikana, jolloin puolustustila on voimassa (RL 45:28.1 §). Sota-aikana on sotilasrikoksista säädetty ankarampia rangaistuksia kuin rauhan aikana (RL 45:20 §). Tämän lisäksi on myös kriminalisoitu muita sotilasrikoksia, kuten sotakarkuruus. Karkuruudella tarkoitetaan vihollisen puolelle karkaamista tai antautumista ilman pakottavaa syytä tekemättä samalla maanpetosta. (RL 45:22 §.) Muita sota-aikana kriminalisoituja sotarikoksia ovat vaarallinen sotarikos, salahanke vaarallisen sotilasrikoksen tekemiseksi, sotavankueudesta pakeneminen ja sotavangin pakenemisen edistäminen (RL 45:26–26 §:t). Nämä sota-aikana voimassa olevat rikosnimikkeet eivät luonnollisesti vaikuta asepalvelukseen millään tavoin rauhan aikana.

Vuonna 2016 puolustusvoimissa tehtiin enemmän esitutkintoja kuin edellisellä vuonna, mutta sotilasrikosten määrä kuitenkin laski. Varusmiehet syyllistyivät 1019 kertaa poissaolorikoksiin ja 1327 palvelusrikoksiin. Kyseisenä vuonna esimiesrikoksiin puolestaan syyllistyi vain varusmiehet ja niitä on tilastoitu kahdeksan kappaletta, joka on lähes sama määrä kuin edellisellä vuonna. (Puolustusvoimat 2017b, viitattu 19.2.2019.)

Myös vuonna 2018 suoritettujen esitutkintojen määrä nousi. Palvelusrikoksiin varusmiehet syyllistyivät 1180 kertaa ja palvelusrikoksiin 1249 kertaa. Esimiesrikoksiin kyseisenä vuonna syyllistyi myös 3 puolustusvoimien palkatun henkilökunnan jäsentä sekä 14 varusmiestä. (Puolustusvoimat 2019e, viitattu 19.2.2019.) Tilastotoista huomaa, että nousevista esitutkimäärästä huolimatta varusmiesten tekemien sotilasrikosten määrä on kokonaisuudessaan viime vuosien aikana laskenut.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuskysymyksinä oli, onko nykymuotinen asevelvollisuusjärjestelmä perusoikeuksien mukainen ja toteutuvatko varusmiesten perusoikeudet. Järjestelmää tarkentavina kysymyksinä oli, onko perusoikeuksien mukaista, että asevelvollisuus koskee vain miehiä ja Jehovan todistajat on vapautettu erityislailla.

Kokonaisuudessaan todettakoon, että asevelvollisten perusoikeudet toteutuvat, joskin välttämättömiltä osin rajoitettuina, mitä aikaisemmat tutkimukset ovat jo osoittaneet. Lait ja kansainväliset sopimukset mahdollistavat perusoikeuksien rajoittamisen välttämättömiltä osin muun muassa maanpuolustuksellisessa tarkoituksessa.

Tutkimusta varten kerätystä oikeuskäytäntömateriaalista selviää, että monet siviilipalveluksesta kieltäytyjät myöntävät teon, eivätkä kiistä menettelleensä kyseisellä tavalla. Muutamat kuitenkin vastustavat syytettyä tästä huolimatta. He vetoavat pääsääntöisesti ihmisoikeuksiin ja eritoten yhdenvertaisuuteen. Helsingin hovioikeuden historiallisesti merkittävän päätöksen jälkeen on kyseistä päätöstä käytetty useasti perusteluiden tukena viitattaessa ihmisoikeuksiin.

Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden perustelut ratkaisussa osoittavat, että oikeuskäytäntö ei syystä tai toisesta pidä vain miehiä koskevaa asevelvollisuutta syrjivänä, vaikka kärjäoikeus itse myöntää syrjinnän olemassa olon. Lainsäädännöstä ei kuitenkaan löydy muuta tätä tukevaa seikkaa kuin sallittu positiivinen erityiskohtelu, joka sallii näennäisesti huonommassa asemassa olevan ryhmän hyväksi tehtävät toimenpiteet, kunhan ne eivät aseta muita huonompaan asemaan. Tästä voidaan tehdä lopullinen johtopäätös, että vain miehiä koskeva asevelvollisuus on perusoikeuksien syrjintäkiellon vastaista, eikä näin ollen ole perusoikeuksien mukaista, vaikka oikeuskäytäntö suhtautuu kin asiaan toisin.

Jehovan todistajien vapauttamisen osalta voidaan todeta, että hovioikeus on antanut kaksi risteävää mielipidettä koskien Jehovan todistajien ja muiden vakaumusten suhdetta vapautukseen. Toinen näistä johti lainsäädännön muutosprosessiin, jonka myötä Jehovan todistajien vapautuksen mahdollistava laki on kumottu. Oikeuskäytäntö ja eduskunnan päätös osoittavat sen, että Jehovan

todistajien segregatio asettaa muut heikompaan asemaan, jonka vuoksi se oli perustuslain syrjintäkiellon vastaista. Lisäksi yhden uskontokunnan vapauttaminen asettaa ihmiset eri asemaan heidän uskontonsa perusteella, joka puolestaan on ongelmallista myös uskonnonvapauden kannalta.

Ahvenanmaalaisten kohdalla heidän vapautuksensa on katsottu oikeutetuksi oikeuskäytännössä, vaikka käräjäoikeus näkee epäkohdan olemassa olon totena. Epäselväksi kuitenkin jää, perustuuko heidän vapautuksensa valtiosopimukseen ja demilitarisoituun asemaan, kuten hovioikeus on todennut, vai onko vapautuksen syynä kielipolitiikka, kuten oikeusministeriön mietinnössä on todettu. Toisaalta se, että majakka ja luotsitoiminnassa suoritettavaa palvelusta ei ole järjestetty ker-
too jotain lainsäätäjien asenteista. Lisäksi Ahvenanmaan itsehallintolain kokonaisuudistushankkeessa oli tarkoitus jättää majakka- ja luotsitoimintaa koskeva säännös kokonaan pois. Tämä jo itsessään kertoo lainsäätäjän halusta purkaa vanhoja normeja. Vapautuslain kumoamisen jälkeen jää kuitenkin epäselväksi, tulisiko ahvenanmaalaisetkin määrätä asepalvelukseen, mikäli säännös poistettaisiin.

Siihen tutkimuksessani en löytänyt yksiselitteistä vastausta, miten varusmiesten asemaan vaikuttaa se, että heidät voidaan tuomita sotilasrikokseen, eli rikokseen, johon joku toinen ei lähtökohtaisesti pysty esimerkiksi syntymänsä perusteella syyllistyä. Aikaisempi tutkimus kuitenkin osoitti, että sotilasrikosten tunnusmerkistö saattaa määräytyä lakia alemmalla tasolla olevista normeista, kuten sotilaskäskyistä. Tämä on ongelmallista perusoikeuksien kannalta, sillä normien rikkomisesta mahdollisesti aiheutuvat rangaistukset rajoittavat perusoikeuksia.

Asepalvelusta suorittavien keskuudessa sukupuolten välinen tasa-arvo ei täysin toteudu, sillä vapaaehtoiset naiset ovat etuoikeutetussa asemassa, jonka he itsekin Töllin tutkimuksen mukaan kokevat syrjiväksi. Toisaalta naisten positiiviseen erityiskohteluun on Euroopan ihmisoikeussopimuksen suoma oikeutus, mikäli tämä voidaan tulkita demokratian suojaamisen kannalta välttämättömäksi perusoikeuksien rajoitukseksi. Varusnaisten kokemukset ja aiemmat tutkimukset kuitenkin puoltavat erivapauksista luopumista. Tutkimuksessa on löytänyt myöskään yksiselitteistä vastausta sille, onko sotilaskäskynä annetut määräykset varusmiesten ja naisten hiusten pituudelle tasa-arvo ongelma.

10 POHDINTA

Asevelvollisuus nykymuotoisena rajoittaa kansalaisen perusoikeuksia, eikä epäkohta poistuisi edes sillä, että asevelvollisuus määrättäisiin koskemaan myös naisia ja ahvenanmaalaisia. Tosin tällöin sukupuoleen tai asuinpaikkaan kohdistuvaa syrjintää ei tapahtuisi, vaan kaikkien oikeuksia rajoitettaisiin tasapuolisesti. Se, että Jehovan todistajien vapautus on kumottu hiljattain, osoittaa, että lainsäädännössä ollaan etenemässä tasapuolisempaan syrjintään tiettyjen ryhmien syrjinnän sijasta. Vapautuslain kumoaminen voidaan myös tulkita yleisenä haluna purkaa tiettyihin ryhmiin kohdistuvia erivapauksia. Tällaisen ajattelun myötä pitäisikin kysyä, onko seuraavaksi siis vuorossa naiset vai ahvenanmaalaiset.

Kuten jo johtopäätöksissä todettiin, on naisten vapauttaminen sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää, vaikka sen voidaan katsoa perustuvan sallittuun positiiviseen erityiskohteluun. Mikäli katsoo vapauttamisen perustuvan tähän positiiviseen erityiskohteluun, tulisi tällaisen ajattelumallin myötä myös pohtia, onko naiset yhä heikommassa asemassa miehiin nähden ja missä määrin. Asepalvelusta suorittavien kohdalla puolestaan voisi kysyä, että ovatko miehet lähtökohtaisesti heikommassa asemassa, koska palveluksen suorittaminen ei ole heille vapaaehtoista. Tarvitsisivatko he jonkinnäköistä positiivista erityiskohtelua vapaaehtoisiin naisiin verrattuna. Toisaalta miehet ovat heikommassa asemassa vain 45 ensimmäistä vuorokautta ennen kuin varusnaisistakin tulee asevelvollisia. Olisiko siis tuon ensimmäisen puolentoista kuukauden aikana syytä antaa miehille erityiskohtelua esimerkiksi pidemmän vapaa-ajan tai loma-ajalla tapahtuvan tuetun virkistäytymisen muodossa. Kysymykset ovat kuitenkin niin laajoja ja monisävytteisiä, että niistä voisi kirjoittaa useamman opinnäytetyön tai peräti väitöskirjan.

Omasta mielestäni aiheesta keskusteltaessa on kuitenkin tehtävä ero lainsäädännöllisen tasa-arvon ja sosiaalisen tasa-arvon välille. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö asioita voisi tutkia rinnatusten vaan sitä, että ero tulisi ottaa tutkimuksissa huomioon.

Vapaaehtoinen asevelvollisuus tai palkka-armeija voisivat olla mahdollisia ratkaisumalleja, joissa perusoikeuksien rajoittaminen olisi vähäisempää tai oikeutetumpaa, mikäli tapahtuisi sotilaiden omalla suostumuksella ja täydellä ymmärryksellä siitä, mihin he ovat suostuneet. Vapaaehtoisen asevelvollisuuden kohdalla olisi kuitenkin syytä pohtia, kuinka monta sen suorittaisi, kun tilastojen

mukaan 20 000 vuosittaisesta alle 1000 on vapaaehtoisia naisia. Nopealla laskutoimituksella voidaan todeta, että vaikka vapaaehtoisia miehiä olisi tuplat naisiin verrattuna, olisi suorittajien kokonaismäärä kuitenkin alle 15 prosenttia nykyisestä. Palkka-armeijan osalta ongelmaksi muodostuisi varmasti myös kustannukset, sillä palkatuille sotilaille tulisi maksaa palkkaa myös rauhan aikana.

Nykyisen järjestelmän aikana ei voi luotettavasti ennustaa järjestelmän mahdollisesta muutoksesta aiheutuvia lopputuloksia. Muutosideoiden kohdalla herää kysymys, pitäisikö maanpuolustuksen turvaamiseksi ryhtyä antamaan sotilaskoulutusta myös tavallisille kansalaisille kriisin aikana, mikäli maassamme olisi käytössä palkka-armeija tai vapaaehtoinen asevelvollisuus.

Lisäksi täytyy ottaa huomioon, että tutkimuskysymyksenä oli nimenomaan, onko nykymuotoinen asevelvollisuusjärjestelmä perusoikeuksien mukainen. Tähän todettiin johtopäätöksissä, että perusoikeuksien rajoittaminen on sallittua välttämättömiltä osin maanpuolustuksen turvaamiseksi. Eri asia puolestaan on se, että onko järjestelmän ylläpitäminen rauhan aikana välttämätöntä maanpuolustusvalmiuden kannalta.

Työssä lähteinä käytetyt Scheininin vuosina 1985 ja 1987 julkaistut kirjat, Siviilipalvelus ja perusoikeudet sekä Aseistakieltäytymisoikeus, ovat hyvinkin laajoja ja asiaan syvällisesti perehtyneitä tutkimuksia, mutta lainsäädäntö on ehtinyt muuttua reilu 30 vuoden aikana. Myös maailmanpoliittiset olosuhteetkin ovat muuttuneet, kuten esimerkiksi Neuvostoliitto on hajonnut ja Saksat ovat yhdistyneet. Venäjä myös valtasi Krimin niemimaan reilu viisi vuotta sitten ilman ydinaseita, joka on selvä osoitus siitä, että nykyisin odotettavissa oleva seuraava mahdollinen sota ei olisikaan ydinsota, toisin kuin kylmän sodan aikaisessa Euroopassa varmasti uskottiin ja jonka aikana kirjat on kirjoitettu. Tämän vuoksi tutkimusten tulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia nykyaikana, mutta suhteellisen luotettavia, kun niitä peilaa nykyaikaisen lainsäädännön valossa.

Jatkokehittämisideana voisi olla Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden tutkiminen perustuslakiin ja kansainvälisiin sopimuksiin nähden. Toinen idea voisi olla erilaisten asevelvollisuusjärjestelmän kokonaismuutosmahdollisuuksien, kuten palkka-armeija tai vapaaehtoinen asevelvollisuus, pohtiminen perusoikeuksien näkökulmasta. Tämän voisi toteuttaa myös sotatieteellisenä tutkimuksena, jossa yhdistää puolustuskyvyn kolmanneksi vertailukohtaksi perusoikeuksien ja järjestelmäehdotusten rinnalle. Muutosten vaikutuksen arviointi valtion budjettiin puolestaan antaisi tutkimukselle taloustieteellisen näkökulman.

LÄHTEET

Ahvenanmaan itsehallintolaki 1144/1991.

Asevelvollisuuslaki 1438/2007.

Asevelvollisuuslaki 452/1950 (kumottu).

Case of Bayatyan v. Armenia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 7.7.2011.

Case of Muhonen v. Finland. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea 89/1891 8.4.1985.

Eduskunta 2019. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta. Viitattu 6.2.2019, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_320+2018.aspx.

Euroopan ihmisoikeussopimus. Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla. SopS 63/1999.

Euroopan unionin perusoikeuskirja. Euroopan parlamentti, komissio ja neuvosto. 26.10.2012 EUVL C326, 395–406.

Haarala, R. 1992. Suomen kielen perussanakirja: 2. osa, L-R. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Hallberg, P., Karapuu, H., Ojanen, T., Scheinin M., Tuori, K. & Viljanen, V-P. 2019. Perusoikeudet. Helsinki: Alma Talent Oy. Päivitettävä sähkökirja. Viitattu 10.1.2018.

HE 1/1999 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen uudeksi hallitusmuodoksi.

HE 139/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta ja asevelvollisuuslain 3 §:n muuttamisesta.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Helsingin HO 23.2.2018 18/108226.

Helsingin HO 23.9.2015 15/138783.

Husa, J. Pohjolainen, T. 2014. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. Helsinki: Alma Talent Oy.

Hägg, N. 2019. Käräjäsihteeri, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus. VS: tuomioita opinnäytetyötä varten. Sähköpostiviesti, 17.5.2019.

Iivanainen, P. 1970. Puolustusvoimain liikekannallepanon oikeudellinen perusta. Tiede Ja Ase, 28(28), 318 - 347.

Immonen, H. 2017. Kutsunnat ja majoitus uusiksi? ”Sotiakin pitäisi yhdessä”? Ruotuväki 55(7), 3.

Itä-Uudenmaan KO 14.4.2014 15/117099.

Itä-Uudenmaan KO 12.2.2016 16/106431

Itä-Uudenmaan KO 6.2.2018 18/105254

Itä-Uudenmaan KO 15.6.2018 18/126574

Itä-Uudenmaan KO 11.9.2018 8/137592

Itä-Uudenmaan KO 11.9.2018 18/137613

Itä-Uudenmaan KO 19.10.2018 18/144738

Itä-Uudenmaan KO 23.10.2018 18/145465

KP-sopimus. Kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. SopS 8/1976.

Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa 645/1985 (kumottu).

Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta 330/2019.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.

Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 194/1995.

Laki puolustusvoimista 551/2007.

Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta 577/2005.

Laki terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa 322/1987.

Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Helenius, D., Koskinen, P., Majanen, M., Melander, S., Nuotio, K., Nuutila, A-M., Ojala, T., & Rautio, I. 2019. Rikosoikeus. Helsinki: Alma Talent Oy. Päivitettävä sähkökirja. Viitattu 10.1.2019.

Leinonen, Otonkorpi-Lehtoranta & Nikkanen 2017. Naisten ja miesten vuorovaikutus ja osallisuus asepalveluksessa tasa-arvon näkökulmasta. Työraportteja 96/2017. Tampere: Tampereen yliopisto, työelämän tutkimuskeskus.

Nikkarinen, V. 2019. Kirjaamosihteeri, Helsingin kärjäoikeus. Vs: tuomiota opinnäytetyöhön. Sähköpostiviesti 27.3.2019.

Noros, O. 2018. Velvoiteoikeus. Helsinki: Alma Talent Oy.

Nordström, R. Kärjäsihteeri, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus. Vs: Tuomioita opinnäytetyöhön. Sähköpostiviesti 17.4.2018. & keskustelu 18.4.2018.

Nurmi, T. 1998. Uusi Suomen kielen sanakirja. Gummerrus Oy:Helsinki.

Oikeusministeriö 2015. Ahvenanmaan itsehallintolain kehittäminen. Mietintöjä ja lausuntoja 6/2015. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö 2017. Ahvenanmaan itsehallintolain kehittäminen. Mietintöjä ja lausuntoja 33/2017. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö 2018a. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta. Viitattu 18.1.2019 & 18.1.2019, https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM046:00/2018_.

Oikeusministeriö 2018b. Ahvenanmaan itsehallintolain kehittäminen. Mietintöjä ja lausuntoja 14/2018. Helsinki: Oikeusministeriö.

Pariisin rauhansopimus. Rauhansopimus Suomen kanssa. SopS 20/1947.

Passilaki 671/2006.

PeVL 59/2018 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä HE 139/2018 vp laeiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta ja asevelvollisuuslain 3 §:n muuttamisesta.

PeVM 10/1998 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 1/1998 vp Suomen uudeksi hallitusmuodoksi.

PeVM 5/2005 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 102/2003 vp laiksi Suomen perustuslain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

PeVM 9/1985 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä HE 7/1985 laiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa.

Puolustusministeriö 2007. Jehovan todistajien vapauttaminen asevelvollisuuden suorittamisesta. Puolustusministeriön komiteamietintö 1/2007. Helsinki: Puolustusministeriö.

Puolustusministeriön asetus asevelvollisuuslaissa ja terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitetuista etuuksista annetun puolustusministeriön asetuksen muuttamisesta 1169/2014.

Puolustustilalaki 1083/1991.

Puolustusvoimat 2017a. Yleinen palvelusohjesääntö. Helsinki: Puolustusvoimat, https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/2258487/PEVIESTOS_YLPALVO%2B2017/3684dac2-c7ac-4d93-b792-34649f6e2f5d.

Puolustusvoimat 2017b. Sotilasrikosten määrän lasku on taittunut. Viitattu 19.2.2019, https://puolustusvoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sotilasrikosten-maaran-lasku-on-taittunut.

Puolustusvoimat 2018. Reserviläinen – saitko käskyn tai kutsun kevään harjoituksiin. Viitattu 16.1.2019, https://puolustusvoimat.fi/web/reservilaiselle/artikkeli/-/asset_publisher/1950813/reservilainen-saitko-kaskyn-tai-kutsun-kevaan-harjoituksii-1.

Puolustusvoimat 2019a. Kutsunnat. Viitattu 16.1.2019, <https://varusmies.fi/kutsunnat>.

Puolustusvoimat 2019b. Varusmiesopas. Viitattu 19.2.2019, https://puolustusvoimat.fi/documents/1950813/2333420/alokasopas+_2016.pdf/52b3cda5-56b1-4d4e-a9d8-cf92cf266bf7.

Puolustusvoimat 2019c. Naisten vapaaehtoinen asepalvelus. Viitattu 25.1.2019, <https://varusmies.fi/naisten-vapaaehtoinen-asepalvelus>.

Puolustusvoimat 2019d. Päiväraha ja varusraha. Viitattu 5.2.2019, <https://varusmies.fi/paivaraha-ja-varusraha>.

Puolustusvoimat 2019e. Sotilasrikosten määrä lievässä nousussa. Viitattu 19.2.2019, https://puolustusvoimat.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sotilasrikosten-maara-lievassa-nousussa.

PuVM 5/2018 vp. Puolustusvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 139/2018 vp laeiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta ja asevelvollisuuslain 3 §:n muuttamisesta.

Rajavartiolaki 578/2005.

Rikoslaki 39/1889.

Rovaniemen KO 18.1.2006 34/753.

Rovaniemen KO 6.6.2006 488/753.

Rovaniemen KO 2.6.2009 09/500/753.

Saviniemi, S. 2019. Käräjäsihteeri, Pirkanmaan kärjäoikeus. Vs: Tuomioita opinnäytetyöhön. Sähköpostiviesti 22.3.2019.

Scheinin, M. 1984. Siviilipalvelus ja perusoikeudet. 2. muuttumaton painos Helsinki: Suomen siviilipalvelusmiesliitto.

Scheinin, M. 1988. Aseistakieltäytymisoikeus. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Siviilipalveluslaki 1446/2007.

Siviilipalveluslaki, 1723/1991, kumottu.

Sotilasavustuslaki 781/1993.

Suomen hallitusmuoto 94/1919 (kumottu).

Suomen perustuslaki 731/1999.

Tomiuc-Oprea, R. 2019. Tingssekreterare, Ålands tingsrätt. Sähköpostiviesti 19.2.2019.

Tornberg, J. & Kuuliala, M. 2015. Suomen edunvalvontaoikeus. Helsinki: Alma Talent Oy.

Tölli, K-M. 2018. Häiriö! Nainen intissä. Jyväskylä Docendo Oy.

Uskonnonvapauslaki 453/2003.

Utriainen, T. 2015. Rikosoikeuden systematiikka. II Rikosoikeuden yleiset opit. Teoksessa M-L. Niemi (toim.) Oikeus tänään osa I. Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja Sarja C 63, 206–297.

Vaalilaki 714/1998.

Valmiuslaki 1552/2011.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.